

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902. Andra Kammaren. N:o 5.

Onsdagen den 22 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 innevarande januari.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll hållet vid sammanträde med de ledamöter af Andra Kammaren, hvilka blifvit utsedde att jemte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjening år 1902.

Den 16 januari.

De åtta ledamöter af kammaren, hvilka innevarande dag blifvit utsedde att jemte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjening, sammanträdde omedelbart efter afslutandet af kammarens plenum till fullgörande af berörda uppdrag.

Till en början beslöts, att kanslitjenstemännens antal skulle bibehållas oförändradt, sådant det under de senaste riksdagarne varit, och att det för tjänstgöring vid kammarens protokoll utaf deputerade vid 1875 och 1888 års riksdagar stadgade arbetssätt skulle jemväl vid innevarande riksdag tillämpas.

Tillika beslöto deputerade, i likhet med hvad vid senaste riksdag egt rum, uttala såsom sin önskan, att, derest med afseende på kammarens diskussionsprotokoll någon af kammarens ledamöter skulle anse

sig ega anledning till anmärkning mot det sätt, hvarpå vederbörande notarie fullgjort sitt åliggande, anmälan derom måtte göras hos sekreteraren, som skulle öfver dylika anmälningar föra anteckning; och skulle detta deputerades beslut till kammarens kännedom här antecknas och genom anslag i kanslilokalen kungöras.

De ingifna ansökningshandlingarne genomgingos härefter, och antogo deputerade nu till

reviderande notarier :

e. o. kanslisten *U. N. Sandström*,
kassören *E. W. Söderstedt*,
vice häradshöfdingen *G. Berggren* och
amanuensen, fil. kandidaten *C. Lundgren*,

notarier :

revisorn *G. Hagbergh*,
arkivarien, fil. kandidaten *C. J. Sandgren*,
revisorn *O. Ohlsson*,
fil. doktorn *K. Beckman*,
e. o. amanuensen *T. Hedrén*,
e. o. hofrättsnotarien *R. Hellberg*,
notarien *G. Tägtström*,
e. o. hofrättsnotarien *J. Petersson*,
fil. kandidaten *P. Widegren*,
juris kandidaten *C. F. Schött*,
t. f. krigsfiskalen, juris kandidaten *G. A. Björkman*,
e. o. hofrättsnotarien *G. Kihlmark*,
fil. studeranden *E. Lindström* och
vice auditören, juris kandidaten *E. Kræpelien*,

förste kanslist :

kontrollören *F. Amnér*,

registrator :

vice auditören *L. Aman*

samt till *kanslister :*

vice häradshöfdingen, juris kandidaten *J. R. Fast*,
e. o. hofrättsnotarien *A. Hammarskiöld*,
e. o. hofrättsnotarien *H. Tideström*,
e. o. hofrättsnotarien *L. M. Åkerlund* och
teologie kandidaten *A. H. F. Reuter*, med skyldighet för dem att, i den mån sådant erfordrades, tjenstgöra vid diskussionsprotokollet.

Med tillsättande af tre notariebefattningar och en kanslistbefattning skulle anstå, tills prof med anmälda sökande egt rum, hvarefter deputerade ånyo ville sammanträda.

Här skulle antecknas, att ofvanbemälda Amnér, Åman och Fast på särskild anmodan redan den 14 i denna månad inträdt i tjänstgöring hos kammaren.

Beträffande derefter vaktbetjeningen beslöto deputerade, att tretton vaktmästare skulle hos kammaren anställas, och blefvo härtill antagne *A. G. Malmberg, A. A. G. Lind, A. W. Nilsson, A. P. Carlsson, E. G. Ohlson, D. Winbladh, J. V. Uppgren, H. A. Sjögren, G. A. Sturkell, P. E. Anderson, G. W. Lindahl, C. A. Enquist* och *H. R. Rissén*.

Till förste vaktmästare förordnades *Malmberg*, och skulle *Nilsson* ombestyrta utdelningen af ankommande postförsändelser.

Det skulle här anmärkas, att samtliga de antagna vaktmästarne med undantag af *Rissén* börjat sin tjänstgöring hos kammaren redan den 14 innevarande januari.

den 20 januari.

Efter det ansökningshandlingarne ånyo genomgåts och afslagda prof bedömts, antogo nu deputerade till

notarier:

e. o. hofrättsnotarien *B. Boalt*,
e. o. hofrättsnotaren, juris och fil. kandidaten *P. Cronvall*
och e. o. hofrättsnotarien *V. Karlson*

samt till *kanslist:*

amanuensen *K. Norén*, med skyldighet för honom att vid behof tjänstgöra vid diskussionsprotokollet.

Ar och dagar som ofvan

In fidem

Herman Palmgren.

§ 3.

Herr statsrådet m. m. *K. H. L. Hammarshjöld* öfverlemnade *dels* Kongl. Maj:ts skrifvelse om förordnande af en statsrådsledamot att utöfva den befattning med riksdagsärenden, som enligt § 46 af riksdagsordningen tillkommer en ledamot af statsrådet, *dels* ock Kongl. Maj:ts följande propositioner till Riksdagen:

angående upplåtelse till Stockholms stad af ett jordområde från länsmansbostället Brunna n:o 1 i Stockholms län;

angående beredande af lifräntor för vissa tjänstemän och betjente, hvilka i anledning af statens inköp af bandelen Örebro—Frövi öfvergått i statens jernvägars tjänst;

angående upplåtelse till staden Kalmar af visst, kungsladugården Skälby n:o 1 tillhörande område;

angående beredande af lånemedel till fortsatt utveckling af statens telefonväsende;

angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar;

angående inrättande af en riksförsäkringsanstalt;

med förslag till lag om domsagas kansli m. m.;

med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar m. m.;

med förslag till lag om ändrad lydelse af § 2 i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof;

med förslag till lag om tolks anlitande vid domstol;

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter förre grenadieren L. Åbergs från Brånsta hustru Gustafva Åberg, född Jansdotter; samt

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter hustru Maria Charlotta Zetterlund från Södertelje.

De kongl. propositionerna blefvo på begäran bordlagda.

§ 4.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*

Föredrogs för remiss till utskott Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående statsverkets tillstånd och behof.

Dervid anförde:

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Ställningar och förhållanden torde vara sådana, att det af oss kräfves att med en om möjligt större noggrannhet än förut granska föreliggande anslagsbehof; och med anledning deraf har jag icke ansett förmätet att redan nu fästa uppmärksamheten på vissa anslagsyrkanden, som vid ett flygtigt genomläsande af statsverkspropositionen i mer eller mindre mån förefallit mig beaktansvärda. Dessa anslagsyrkanden, tillhoppa tre stycken, återfinnas alla under riksstatsens femte hufvudtitel.

Under punkt 19 af nämnda hufvudtitel äskas bland annat ett belopp af 1,283,100 kronor för påbörjande af en pansarkryssare. Detta behof motiveras på ett alldeles utmärkt sätt; och det förefaller mig också, som om ett fartyg af dylik cert behöfver anskaffas. Mot den saken har jag således intet att erinra. Men deremot synes det mig, som om med denna anskaffning skulle kunna anstå till ett annat år. Om vi nemligen gå till 1900 års statsverksproposition, så har regeringen der uttalat den uppfattningen, att materielltillökningen för år 1902 bör utgöras af, förutom torpedbåtar, 0.5 1:a klass pansarbåt. Kongl. Maj:t föreslår nu under berörda punkt 19, att Riksdagen skall anvisa, dels för fullbordande af en första klass pansarbåt 2,813,000 kr., d. v. s. just halfva kostnaden för en dylik båt,

och dels för fortsatt byggande af torpedbåtar 598,050 kronor. Men derutöver begär Kongl. Maj:t äfven för påbörjande af en pansarkryssare 1,283,100 kronor. Det synes mig, som om man icke utan fullgiltiga skäl bör frångå, om jag så får säga, det program, som regeringen framlagt i 1900 års statsverksproposition, och att innevarande Riksdag således icke bör anvisa medel till en pansarkryssare, utan låta dermed anstå till nästa år samt då taga i öfvervägande, huruvida medel bör anvisas till 0.5 1:a klass pansarbåt eller, såsom jag tror vara det rigtigaste, till en half pansarkryssare. Om denna min åsigt vinner gehör, skulle således ur årets utgiftsstat kunna utgå ett belopp af 1,283,100 kronor.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag öfvergår nu till punkt. 28. Der hemställer Kongl. Maj:t, att Riksdagen, för anskaffande af ett nytt öfningsfartyg för skeppsgossar, måtte bevilja ett anslag af 210,000 kronor och deraf anvisa på extra stat för år 1903 ett belopp af 105,000 kronor. Af motiveringen till denna punkt inhemtas, att våra nuvarande skeppsgossefartyg, Najaden, Jarramas, Gladan och Falken, endast lemna utrymme för inalles 332 skeppsgossar, men att antalet sådana numera ökats till 400, samt att föreslaget blifvit att ytterligare öka antalet till 600. Deraf framgår gifvet, att flere öfningsfartyg för skeppsgossar måste anskaffas. Deremot har jag heller intet att erinra. Men en annan sak är, om med fullt fog kan ifrågasättas, att vi för detta ändamål skola inköpa nya fartyg. För min del anser jag, att vi derförinnan i första rummet böra tillse, huruvida icke i svenska flottan finnas äldre fartyg, som för ändamålet kunna vara fullt tillfredsställande.

Om vi då återgå till punkt 19, som jag nyss berört, och till den motivering, som der förekommer med afseende å pansarkryssaren, så har der med mycken skärpa och med all rätt af Kongl. Maj:t framhållits, att våra nuvarande öfningsfartyg för kadetter, Freja och Saga, icke äro för sådant ändamål lämpliga, och derom tror jag, att vi alla kunna vara ense. Man har nemligen ansett, att kadetterna borde öfvas på sådana fartyg, å hvilka de i händelse af krig framdeles komme att tjenstgöra. Men om man nu utgår från hvad som förefaller mig alldeles gifvet, nemligen att korvetterna Freja och Saga icke vidare böra komma att såsom kadettfartyg användas, så vill jag hemställa, om man ej bör taga i allvarligt öfvervägande, huruvida icke dessa båda fartyg eller åtminstone det ena af dem skulle kunna till skeppsgossefartyg användas. Om så sker, skulle vi utan någon utgift för statskassan kunna erhålla erforderlig ökning af antalet skeppsgossefartyg. Som herrarne veta, är Freja ganska ny, och Saga är i allt fall i ett rätt godt skick, så att jag tror icke, att ur den synpunkten någon anmärkning skäligen skulle kunna göras. Om man således utgår från att vi kunna använda redan befintliga fartyg, erhålla vi derigenom en besparing på innevarande års anslag af 105,000 kronor och, derest man nu skulle anskaffa två dylika fartyg, en total besparing af inalles minst 420,000 kronor.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag skall derefter be att få öfvergå till den tredje punkten, nemligen punkt 30. I denna punkt hemställer Kongl. Maj:t, bland annat, att det måtte anvisas ett anslag af 38,000 kronor för byggandet af en kolpråm för Karlskrona station. Af motiveringen härtill framgår, att högste befälhafvaren för 1898 års kusteskader i sin generalrapport föreslagit, att flottans stationer måtte sättas i stånd att ombesörja eskaderns kolning, hvilket lättast borde kunna försiggå genom att på stationerna förlägga till kolhålkar ändrade äldre fartyg. Utaf denna rigtiga framställning hafva emellertid vederbörande myndigheter sedermera tagit sig anledning att hemställa om byggandet af kolpråmar, som skulle behövas till ett antal af inalles nio eller tio. Dessa kolpråmar skulle vara af jern eller stål och hafva ett tontal af 240 à 300 ton hvar. Af dessa kolpråmar är det nu ifrågasatt att bygga en för en kostnad af 38,000 kronor. Att vi behöfva dylika kolpråmar, anser jag vara alldeles gifvet, och derom tror jag icke att någon meningsskiljaktighet kan råda. Men i likhet med högste befälhafvaren för kusteskadern 1898 anser jag icke, att man behöfver bygga nya kolpråmar, utan jag tror, att vi för ändamålet kunna använda ändrade äldre fartyg — om nemligen sådana finnas att tillgå. Jag vill för min del säga, att jag har grundade skäl för den uppfattning, att dylika fartyg finnas att tillgå, åtminstone till en mycket stor del. Om vi nemligen återgå till statsverkspropositionen af år 1900, hvilken jag för en stund sedan berörde, så se vi, att Kongl. Maj:t der framhållit, att från och med 1902 en första klassens kanonbåt antoges blifva utrangerad hvarje år. Dessa första klassens kanonbåtar äro, som herrarne veta, de så kallade Blendabåtarna. De äro till antalet nio, af hvilka, så vidt jag tror, en är för annat ändamål disponerad, så att det blott är åtta, hvarom här kan blifva fråga. Af dessa kanonbåtar skulle, enligt regeringens uppfattning år 1900, komma att utrangeras en per år från och med 1902. Om vi nu skola behöfva anskaffa successive nio à tio kolpråmar, och om vi samtidigt från och med år 1902 skola successive utrangeras en så kallad Blendabåt per år, så förefaller det mig, att man bör taga i sorgfälligt öfvervägande, huruvida icke just dessa Blendabåtar skulle vara lämpliga att använda till kolpråmar. Man har då uppstått den fordran på dessa kolpråmar, att de skola vara af jern eller stål; denna fordran uppfylles af båtarne af Blendatypen. Vidare anses, att de böra hafva ett tontal af 240—300 ton. Det har nu icke lyckats mig att få någon uppgift på Blendabåtarnes tontal, men det förefaller mig mycket troligt, att de hafva just det önskade tontalet. Under sådana omständigheter synes det mig, att vi hafva båtar, som äro lämpliga för ändamålet, och att vi således ej behöfva bygga några nya. Om den meningen är riktig, så skulle ur detta års stat kunna utgå ett belopp af 38,000 kronor, och den sammanlagda besparingen skulle komma att uppgå, om icke fullt till 10 gånger detta belopp, så åtminstone till 5—6 gånger detsamma. Man kan ju icke använda alla båtarne till detta ändamål, och det

torde dessutom vara ifrågasatt att begagna några af dem till ett annat och bättre ändamål, men åtminstone 5 eller 6 torde kunna ändras till kolpråmar, hvarigenom det åstadkommes en ganska afsevärd besparing.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag har blott velat fästa herrarnes uppmärksamhet på dessa förhållanden.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palander: Herr greve och talman, mina herrar! En ärad representant för Norrköping har haft några erinringar att göra mot en del af förslagen under femte huvudtiteln. Han började med första punkten under rubriken extra ordinarie anslag, der det gäller införandet af en ny pansarkryssare bland svenska flottans materiel. Den ärade talaren erkände till fullo rättigheten af de motiv, som äro framlagda för Riksdagen för att införa en sådan fartygstyp, men han ansåg, att tiden därför icke ännu vore inne, utan att man borde dröja dermed till nästa år. Han åberopade dervid såsom skäl, att det i statsregleringen för år 1903 vore upptaget ett anslag till en half pansarbåt.

Jag ber nu att få erinra om att man visserligen afser att införa en ny typ, men detta innebär icke i egentlig bemärkelse någon ökning i det program, som är framlagdt för flottans nybyggnad och som skall vara genomfördt 1912. Förslaget har framkommit därför, att de nuvarande öfningskorvetterna, de gamla träkorvetterna, börja blifva förslitna, deras skrof dåliga och därför att deras reparationer kosta mycket pengar. Jag tror därför, att det är nödvändigt att redan nu ersätta dessa träkorvetter med ett modernt krigsfartyg, som på samma gång skulle kunna tjenstgöra som öfningsfartyg. Det gäller således icke en *ökning* i nybyggnadsprogrammet, utan anskaffandet af ett fartyg till *ersättning* för de nuvarande öfningsfartygen, hvilka måste förslitas förr eller senare. Vi se af den kongl. propositionen, att det kommer att draga en tid af 3 år, innan ett sådant öfningsfartyg blir färdigt. Om 3 år vet jag icke, huru den gamla korvetten Balder, som gjorde sin första expedition år 1872, kommer att se ut. Det är därför alldeles nödvändigt, anser jag, att redan nu se till, att vi få någon ersättning för de gamla öfningsfartygen.

Hvad beträffar anskaffandet af ett nytt öfningsfartyg för skeppsgossar, för hvilket ändamål nu begäres hälften af den erforderliga summan, eller 105,000 kr., så invände den ärade talaren, att det ej vore lämpligt att komma fram med denna proposition nu, då man kunde tänka sig, att Saga och Freja i en framtid i stället skulle kunna användas såsom öfningsfartyg för skeppsgossar. Saga och Freja kunna nog mycket riktigt användas såsom sådana öfningsfartyg, men det är att märka, att de äro afsedda för fullvuxet folk. På Saga finnas visserligen sjökadetter, för hvilka hon också är byggd såsom öfningsfartyg, men de få och kunna endast handtera den minsta masten, aktermasten, som är lättare än de öfriga. De större och tyngre

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

masternas rigg och segel orka kadetterna icke sköta. Att sålunda uteslutande bemanna sådana fartyg som Saga och Freja med skeppsgossar i en ålder af 14, 15—18 år torde därför ej vara lämpligt. De kunna ej orka manövrera den för dem mycket för tunga materielen. Jag ber att i detta sammanhang få erinra herrarne om att, då briggen Gladan för 10—15 år sedan — den användes nemligen förut såsom lastbrigg — förvandlades till öfningsfartyg för skeppsgossarne, ansågs den då vara för tung för pojkarne, ehuru det sedermera visserligen visat sig, att den farhågan var ogrundad. Jag tror dock det oakadt, att det är nödvändigt, att vi få ett fartyg, som är lämpadt efter gossarnes storlek och krafter.

Den ärade talaren hade vidare en erinran att göra angående de transportmedel, särskildt kolpråmarne, för hvilkas anskaffande anslag i år äskas af Riksdagen. Dervid sade den ärade talaren, att högste befälhafvaren för 1898 års kusteskader hade framhållit, att man kunde använda äldre utrangerade fartyg från flottan såsom kolpråmar; exempelvis framhöll han, att första klassens kanonbåtar skulle för det ändamålet kunna användas, då man redan från och med år 1902 skulle utrangera en sådan om året. Det är mycket riktigt, att detta var den ursprungliga planen, men dess bättre hafva de nämnda båtarne dels visat sig vara uthålligare än man tänkt sig — tack vare, antar jag, det goda svenska stålet och jernet i dem — dels hafva vi fått en hel del andra ändamål för att använda dem. Jag vill exempelvis nämna, att då Riksdagen i fjol beviljat medel till ett ballongfartyg, så kommer nu sannolikt en af kanonbåtarne att användas — icke såsom ballongfartyg, men för att bogsera ballongfartyget. Vi hafva äfven åtskilliga andra sätt att använda dessa kanonbåtar, och jag tror icke, att tiden ännu på flera år är inne att utrangera våra 1:a klassens kanonbåtar och att göra dem till kolpråmar. Kolpråmarne äro emellertid ytterst vigtiga för svenska flottan, icke allenast för att möjliggöra en snabb kolning vid våra stationer, utan äfven för att transportera ut kol till flottan i skärgårdarne.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Bland bilagorna till Kongl. Maj:ts statsverksproposition förekommer i den afdelning, som handlar om statsutgifterna, på en af de första sidorna en beräkning af herr finansministerns angående behofvet af dyrtidstillägg för allehanda sådana statens tjänstemän och tjänare, som ha en lön, hvilken icke öfverstiger 7,000 kr. Detta är också i öfverensstämmelse med hvad Riksdagen beslöt förra året. I år har deremot finansministern — så vidt jag kan förstå — låtit sig af sitt goda hjerta förledas att föreslå 8 tjänstemän, som hafva 7,500 kr. i lön, till att också få dyrtidstillägg, naturligtvis då af 500 kr.

Herr finansministern motiverar detta på ett mycket besynnerligt sätt. Det gäller nemligen expeditiionscheferna i de särskilda departementen. De ha 7,500 kr. i lön, och deras närmaste underlydande tjänstemän ha 7,000 kr. Nu skulle dessa senare med dyrtidstillägget

få 7,500 kr., således lika mycket som expeditiionscheferna, och bara för den lilla omständighetens skull anser herr statsrådet, att expeditiionscheferna skola ha 8,000 kr. Han bekänner dervid, att det kanske icke vore annat än konsekvent att då äfven föreslå, att alla andra tjänstemän, som ha 7,500 kronors lön, också finge dyrtidstillägg och således blefve likställda med dessa expeditiionschefer. Men så tillägger han, att det då skulle i åtskilliga fall komma att inträffa, att dyrtidstillägg blefve gifvet, der ingen direkt anledning dertill föreläge. Jag kan dock ej förstå, hvad det skulle finnas för en mera direkt anledning dertill än den, att expeditiionscheferna, som i öfrigt äro likställda med dessa embetsmän, fått sådant lönetillägg. Jag gör denna anmärkning under förhoppning, att statsutskottet skall se upp med nämnda punkt och icke göra något särskildt undantag för dessa 8 expeditiionschefer i de särskilda statsdepartementen, hvilkas löneförhållanden i alla fall i jämförelse med andra statens tjänstemäns äro skäligen goda. De ha 7,500 kr. i lön, under det att t. ex. en universitetsprofessor ej har mer än 6,000 kr.

Jag begagnar vidare tillfället att här nämna några ord angående riksbanken. Jag hade tänkt yttra mig derom vid det plenum, då revisionsberättelsen för riksbanken föredrogs. Men jag försummade mig då. Det må därför vara mig tillåtet att reparera detta fel nu, eftersom det ju vid den s. k. remissdebatten är sed, att man får tala om hvarjehanda.

Först och främst är den berättelse, som revisorerna framlagt, i ett afseende mycket ofullständig. Den innehåller en särskild redogörelse för alla de 17 afdelningskontorens finansoperationer under året, men ingen särskild redogörelse för hufvudkontorets. Vill man således ha reda på omfattningen och utfallet af hufvudkontorets rörelse, måste man summera de särskilda redogörelserna från afdelningskontoren och subtrahera resultatet från totalsumman för hela riksbankens verksamhet. Det är naturligt, att man ej många gånger underkastar sig ett sådant arbete, och jag har aldrig gjort det förr än nu. Dervid kom jag emellertid till det resultatet, att medan vinsten på hela riksbankens rörelse uppgår till 4,178,942 kr. och några öre, har af denna vinst ej mindre än 3,211,000 kr. inkommit genom afdelningskontoren. Den vinst, som uppstått genom hufvudkontoret, utgör således icke mer än 968,000 kr.

Nu förstår jag väl, att man skall invända, att vid hufvudkontoret göras åtskilliga utgifter, som skäligen icke få skrivas på hufvudkontoret ensamt, utan måste läggas på hela riksbankens rörelse. Detta synes mig emellertid icke vara till fyllest för att förklara den ringa summan af 968,000 kr. Genom Göteborgskontoret har influtit en vinst af 757,793 kr., således endast 200,000 kr. mindre än vid hufvudkontoret. Andra afdelningskontor hafva också visat ganska vackra resultat.

När jag hade observerat detta, tog jag och granskade närmare tabellen på sid. 80 och 81. Der får jag veta, att summan af i låne-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

rörelsen utestående belopp har i hufvudkontoret i medeltal utgjort nära 46 millioner kr., under det att hela beloppet af genom alla kontor utestående medel utgjort 114,335,000 i rundt tal. Hufvudkontorets utlånade medel uppgå således till icke långt från hälften af hela utlåningen.

Saken ställer sig ännu besynnerligare, när man ser, att medan hufvudkontorets utlåningsbelopp i genomsnitt utgjort 46 mill. kr., så har Göteborgs afdelningskontors utlåningsbelopp i medeltal ej uppgått till mer än 15 mill. kr. eller ungefär $\frac{1}{3}$ af hvad som vid hufvudkontoret utlånats. Det synes då märkvärdigt, att behållningen vid hufvudkontoret icke blifvit synnerligen mycket större än den vinst, som uppstått vid afdelningskontoret i Göteborg. Någon förklaring till detta förhållande måste ju gifvas, men jag har ej kunnat leta reda på densamma i den här berättelsen, och jag tviflar på att någon annan kan göra det. Jag frågade en af de revisorer, som tecknat sitt namn under revisionsberättelsen, om saken, och han svarade: »det kan jag ej förklara, ty jag har ej arbetat på den afdelningen inom statsrevisionen».

Men det är äfven en annan sak, som ådragit sig min uppmärksamhet. Bland de riksbankens utgifter, som afdragits från bruttovinsten, 8,638,000 kr., förekomma åtskilliga utgiftsposter i och för anskaffning åt riksbanken af åtskilliga fastigheter, såsom i Falun, Halmstad, Kalmar, Kristianstad, Luleå etc. Summan af dessa utgiftsbelopp uppgår till 605,991 kr. 47 öre. Nu synes det mig, att detta ej kan räknas såsom utgifter, utan egentligen är att betrakta såsom kapitalplaceringar. Jag tänker, att det blefve ett märkvärdigt förhållande, om t. ex. en privatbank hade haft 610,000 kr:s inkomst, men, för att skaffa sig en fastighet, deraf utgifvit 605,000 kr. och sedan dragit af detta på vinsten samt till taxeringsmyndigheterna uppgifvit, att vinsten ej vore mer än 5,000 kr. Jag undrar, hvilken taxeringsmyndighet, som skulle kunna godkänna en sådan beräkning. Det är nu visserligen sant, att riksbanken icke betalar någon skatt och således ej har något med taxeringsmyndigheterna att skaffa, men i alla fall bör icke riksbanken såsom utgift att afdragas från bruttovinsten upptaga summor, som i hvarje annan affär måste betraktas såsom kapitalplacering och stå kvar i vinstsumman, ankommande det sedan på Riksdagen att med denna del af vinsten göra hvad den finner för godt. Det synes därför, som om denna summa — 605,991 kr. — borde läggas till den vinst, som nu här beräknats till 4,178,900 kr.

När jag talade om medeltalet af utlånade medel, glömde jag att nämna något om postvexlörörelsen. Vid hufvudkontoret och kontoret på Norrmalm utgåfvos sådana vexlar för 34,700,000 kr., under det att t. ex. i Malmö motsvarande summa uppgick till 37 mill. kr. Det synes ganska märkvärdigt, att Malmö afdelningskontor har haft en lifvigare postvexlörörelse än hufvudkontoret här i Stockholm. Gefle-

kontoret har haften postvexelsumma af 16 mill. kr. eller ungefär $\frac{1}{2}$ af hvad hufvudkontoret här haft.

Jag har med det sagda ej velat göra någon anmärkning mot riksbanken. Långt derifrån, Någon förklaring måste naturligtvis finnas, men jag skulle ansett det godt, om förklaringen funnits i denna berättelse eller i någon annan redogörelse, som förelagts Riksdagen.

Det är äfven en annan sak i afseende på finansförhållandena, som jag skall be att få påpeka. Just i dag på morgonen läste jag i en tidning, att ett sockerbruksbolag i Skåne hade beslutat att för hvarje aktie på 10,000 kr. skänka innehafvaren en ny aktie på ytterligare 10,000 kr., således lemna aktieegarne 100 procent till skänks. De nuvarande aktierna på 10,000 kr. ha ursprungligen varit på 1,500 kr., men ha sedan blifvit utbytta mot nuvarande på 10,000 kr. Alltså har den, som ursprungligen innehaft en aktie på 1,500 kr., utan penningutlägg fått två aktier på 10,000 kr. vardera. Att en affär genom god skötsel går framåt och lemnar den, som sköter densamma väl, goda inkomster, det har jag ej något emot, men att staten skall genom en onaturlig premiering bereda enskilda bolag en så onaturlig avance, det är en helt annan sak; och då nu staten verkligen behöfver alla de inkomster, som den kan få, synes det mig hafva varit naturligt, att herr finansministern tagit dessa förhållanden i öfvervägande och framkommit till Riksdagen med något förslag om ändrad beräkning af sockerbetornas utbyte i förhållande till den tull, som för närvarande gäller för råsocker. Jag tänker, att statsverket derigenom skulle kunna förtjena icke så litet och kanske så pass mycket, att man därför kunde bygga en af de båtar, om hvilka herr Zetterstrand och sjöministern nyss diskuterade.

Men jag skall gå öfver till åttonde hufvudtiteln, icke för att säga något om de anslag, som der äro äskade, utan för att påpeka ett annat förhållande, på hvilket jag ber att få fästa herr ecklesiastikministerns synnerliga uppmärksamhet. År 1890 hade Sveriges folkskolor 5,028 lärare och 7,303 lärarinnor. På fem år — eller till 1895 — ökades lärarnes antal med 116, under det att lärarinnornas ökades med 988. Följande femårsperiod — 1895—1900 — tillväxte lärarnes antal med 119, under det att motsvarande siffra för lärarinnorna var 1,400. Enligt berättelserna under de derpå följande två åren 1901 och 1902, hvilka berättelser naturligtvis gälla de närmast föregående åren, har ökningen i lärarnes antal varit 87, under det att densamma för lärarinnorna uppgått till 578. In alles har lärarnes antal sedan 1890 års berättelse ökat med 322, och under samma tid har tillväxten i lärarinnornas antal uppgått till 2,952.

Nu kan man ju säga, att detta väsentligen beror på den stora ökningen i antalet småskolor, vid hvilka ju gemenligen lärarinnor anställas. Och detta är till en del sant, men också blott till en del. Vi se nemligen, att vid de egentliga folkskolorna antalet manliga lärare från 1890 till 1902 ökat med 567, under det att lärarinnornas

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

antal ökats med 1,195, eller med dubbelt, samt att vid de mindre folkskolorna lärarnes antal under samma tid *minskats* med 41, hvar-
emot lärarinnornas antal *ökats* med 631.

Hvad förklaringen kan vara till detta förhållande är naturligtvis för mig omöjligt att säga. Det kan ju bero derpå, att de qvinliga aspiranterna äro förmer i sina kunskaper och sin skicklighet än de manliga. Detta visar återigen på ett annat förhållande, nemligen att seminarierna för de qvinliga eleverna sköta sig bättre än seminarierna för de manliga. Men det kan äfven bero på andra förhållanden.

Emellertid anser jag det vara i högsta grad värdt uppmärksamhet, att denna förskjutning alltjemt fortgår; och den synes för hvarje femårsperiod resultera i en ökning af 1,500 lärarinnor mot 100 lärare. Jag tror icke, att det kan vara helsosamt, att denna förskjutning får fortfara; och jag har därför velat begagna detta tillfälle för att fästa herrecklesiastikministerns uppmärksamhet på ett förhållande, för hvilket man utan tvifvel på ett eller annat sätt måste råda bot. För öfrigt har jag intet vidare att tillägga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet grefve Wachtmeister: Herr grefve och talman! Mina herrar! Med anledning af hvad herr Waldenström nyss yttrade om de föreslagna dyrtidstilläggen för expeditionshefverna skall jag be att få yttra några ord.

Som herr Waldenström af motiveringen finner, uttalade statsutskottet vid 1900 års riksdag den mening, att dyrtidstilläggen icke borde så anordnas, att en förryckning i de en gång fastställda lönestaterna uppkomme derigenom, att tjänstemän, hvilka af Kongl. Maj:t och Riksdagen ansetts med afseende på tjänsternas olika vigt och beskaffenhet eller med hänsyn till de dermed förenade göromålens större eller mindre mängd böra hänföras till olika grader eller löneklasser, skulle komma att uppbära lika aföning. Riksdagen bestämde år 1901 maximibeloppet af den aföning, som skulle komma i åtnjutande af dyrtidstillägg, till 7,000 kronor, såsom jag antager just därför, att genom fastställande af ett sådant belopp någon förryckning i staterna i allmänhet ej skulle uppkomma. Emellertid har en sådan förryckning uppstått inom Kongl. Maj:ts kansli, derigenom att expeditionshefverna hafva 7,500 kronor i aföning, eller samma belopp, som kansliråden uppbära på grund af att dessa åtnjuta dyrtidstillägg. Men det är en mycket betydlig skilnad i vigt och omfattning mellan de göromål, som äligga expeditionshefverna, och dem, som utföras af kansliråden, hvarför man ansett, att denna i ögonen fallande ojämnhet borde utjemnas. Naturligtvis hade detta kunnat ske på det sättet, att maximigränsen för den aföning, som berättigade till dyrtidstillägg, bestämdes till 7,500 kr.; men derigenom hade det antagligen kommit att inträffa, att åtskilliga tjänstemän, som icke hade högre lön än 7,000 kronor, men som uppbure sportler till så stort belopp, att sammanlagda inkomsterna öfverstege 7,000 kronor, men icke 7,500 kronor, äfven hade kommit i åtnjutande af dyrtidstillägg. Och hvad

dessa beträffar, vore det ej någon särskild anledning att för dem föreslå dyrtidstillägg. Orsaken, hvarför dyrtidstillägg föreslagits för expeditionsheferna, har ju varit den, att man velat förebygga en förryckning i lönestaten, och med så mycket mera skäl har man kunnat göra det, som man kan säga, att det är ganska få tjänstemän inom administrationen, som ha ett så maktpåliggande och betungande arbete som expeditionsheferna, hvarför de äfven äro väl förtjenta af ett sådant tillägg.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Waldenström nämnde dessutom något om hvitbetssockerbeskattningen. Det är naturligtvis en angelägenhet af mycken vikt, att lagstiftningen vid skattens bestämmande tager i betraktande det ökade utbyte, som kan vinnas ur betorna. Sker icke detta, förryckes ju det en gång antagna och fastställda förhållandet mellan skatten och tullen eller att skatten skall utgöra $\frac{1}{2}$ af tullen för råsockret. Också har man undan för undan höjt utbytesprocenten. Denna, som ursprungligen var 6,25 procent; höjdes 1893 till 7,5 procent, 1894 till 8,25 procent, 1895 till 9 procent, 1896 till 10,5 procent och 1901 eller i fjol till 11,5 procent, och då den sista höjningen skedde, bestämdes den till ett sådant belopp, att den icke för någon del af riket, der betodling egde rum, blefve för hög, och den kunde icke då med fog sättas högre än till 11,5 procent.

Det är alldeles gifvet, att sockerutbytet kan vexla mycket från det ena året till det andra och under samma år vara mycket olika i olika landsänder. Och särskildt har man under sista året, efter hvad jag inhemtat, genom nya metoder att draga sockret ur melassen kommit till högre utbyte. Detta är en sak, som man ej får lemna ur sigte. Men man bör icke höja utbytesberäkningen, förrän man kommit till full visshet om att utbytet vunnit en konstant förhöjning. Och då utbytesberäkningen så sent som i fjol höjdes med 1 procent, har man icke i år ansett sig böra föreslå någon ytterligare förhöjning. Men naturligtvis kommer Kongl. Maj:t att, när tiden är inne, taga denna sak i noggrant öfvervägande.

Herr Wittsell: Herr grefve och talman, mine herrar! Det jag har att anföra vid detta tillfälle rör endast en liten del af vårt land. Men för denna del, Kristianstads län, är det af så stor betydelse, att jag anser, att det redan vid detta tillfälle bör påpekas för Riksdagen och det utskott, som kommer att få den föreliggande kongl. propositionen under sin behandling, på det att, om möjligt, någon rättelse skulle kunna åstadkommas.

Efter det Riksdagen förra året antagit Kongl. Maj:t förslag till ny härordning, hafva chefen för generalstaben och chefen för flottans stab uppgjort förslag till inskrifningsområden inom riket. I enlighet dermed har Kristianstads län blifvit deladt på ej mindre än 4 inskrifningsområden, nämligen Malmöhus norra, Hallands, Blekinge och Kronobergs. Denna fördelning har inom länet mottagits med stort vemod, som också gifvit sig uttryck i ett anförande under sistlidet

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

års landsting, deri närvarande ledamöter af Riksdagen uppmanades att om möjligt söka få till stånd en ändring i förhållandena. I och för sig har Kristianstads län så stor folkmängd, som ungefär erfordras för bildande af ett eget inskrifningsområde. Och dessutom finnas inom Kristianstads län tvenne exercisplatser, å hvilka hittills vapenöfvats såväl beväring som stamsoldater och värfvade trupper.

Enligt mitt förmenande är ej heller denna indelning i öfverensstämmelse med det af Riksdagen i ämnet fattade beslut. I den till Konungen afåtna skrifvelsen heter det nemligen:

»I sammanhang härmed får Riksdagen framhålla betydelsen deraf, att, då det gäller att upprätta nya infanteritruppförband och bestämma dessas inskrifningsområden, denna områdesindelning afpassas så mycket sig göra låter efter rikets administrativa indelning, äfvensom att de värnpliktige komma att undergå sina vapenöfningar så nära sina hemorter som möjligt.»

Jag vågar därför tro, att en ändring i detta fall möjligen skulle kunna ske. Men i så fall borde den företagas, innan penningar komma att nedläggas för kasernbyggnader och dylikt, som i framtiden göra hvarje ändring omöjlig.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Herr talman, mine herrar! Budgeten uppgår enligt den föreliggande statsverkspropositionen till ett belopp af i det närmaste 173 millioner kronor, således nära 100 millioner mer, än budgeten utgjorde för 20 år sedan.

Jag har full kännedom derom, att svenska folket har svårt, för att icke säga omöjligt, att uppbära en så stor budget, då de förutvarande redan varit för stora. Men det blir beklagligtvis allt värre, när den kommer att stiga ännu mera. Jag har velat påpeka detta för att vördsamligen hos regeringen anmäla, att här förefinnes ett sorgligt missförhållande, och att man bör söka råda bot för vidare stegringar. Är det en sanning, att statskonsten är att skapa det största möjliga antal lyckliga hem, så lyckas åtminstone icke den nuvarande statskonsten att skapa dylika hem. Jag vill dervidlag påpeka, att nästan hvar vi än vända oss i våra dagar, möta vi missnöje med förhållandena.

Gå vi till den civila embets- och tjänstemannakåren, tror jag, att vi finna missnöjet i krafvet på dyrtidstillägg och de ofta hörda klagomålen öfver för lång tjänstgöringstid.

Gå vi till de militära tjänstemännen, uttrycker sig detta missnöje både i lönefrågan och på andra håll i tysta suckar öfver bristande makt.

Inom jordbruket, der kreditförhållandena äro minst sagdt sorgliga, och hvarifrån en folksugning under årtionden gått till industrien, der är icke någon belåtenhet, der är sorg, der är missnöje. Det har höjts röster från jordbrukshåll, som förundra sig öfver, att jordbrukets såväl som jordbrukarnes tillstånd blifvit sämre och mera för-

svagadt efter tillkomsten af jordbruksdepartementet och landtbruksstyrelsen.

Industrien klagar lika högt som någon annan. Den har åtskilliga kraf, som icke kunna tillfredsställas, men som icke desto mindre skäligen högljudt upprepas. Industriens arbetare, äro dessa belättna? Nej, deras missnöje uttalar sig i strejker och på många andra sätt. Detta allt gör enligt mitt förmenande en växande fond af missnöje, som ingalunda är helsosam i längden. Och det skulle vara särdeles önskvärdt, om regering och Riksdag skulle kunna afvärja åtminstone en del af detta missnöje och dessa missförhållanden.

På de få dagar, som förflutit, sedan vi mottogo Kongl. Maj:ts förevarande proposition, har det åtminstone ej för mig varit möjligt att slå i mig dessa digra folianter. Jag har endast uppmärksammat några detaljfrågor i ett par hufvudtitlar.

Först och främst har det på den fjerde hufvudtiteln slagit mig med förvåning, att det redan nu äskas så stora belopp för kasernbyggnader. Jag trodde, att, när budgeten opåräknadt svälde genom fjolårets sorgliga, vidtomfattande beslut, man icke skulle kräfva mer i år, utan snarare af undseende för de skattdragande söka pressa ned budgeten något. Så har emellertid icke skett. Men jag tror dock, att det skulle vara välbetänkt att icke forcera kasernbyggnaderna så mycket, som nu har blifvit ifrågasatt. I fråga om kasernbyggnaderna är det ett särskildt förhållande med det län, jag representerar. Det är nemligen, om jag icke läser orätt, till siffran okänt, hvad kasernbyggnaderna inom detta län skulle komma att kosta, och det är ju beklagligt, att ritningar och kostnadsförslag rörande dessa byggnader icke blifvit för Riksdagen framlagda.

Men en annan sida af saken, som för oss landtbor, åtminstone enligt min uppfattning, är af synnerligen stor vikt, vore att få kasernerna förlagda på landsbygden. Jag tror äfven, att stora kostnader för hela riket skulle kunna besparas, om alla de nya kasernetablissemmenten, när de komme att byggas, förlades på landsbygden. Der äro förhållandena i många afseenden gynsammare än i städerna. Jag vet väl, att hufvudskälet för kasernbyggnadernas förläggande till städerna är de skolor, som der finnas för befålets barn. Men ingen må förtänka mig, att jag och de med mig liktänkande anse truppens väl så viktigt som dessa befålets barns. Det skulle ovilkorligen bli billigare att förlägga kasernerna på landsbygden än i städerna, det behöfde ju icke vara så långt ifrån en stad, att skolgången omöjliggjordes eller försvårades. Men det skulle i folkets ögon vara en behaglig sak för landsbygden, om något tillmötesgående visades mot landsbygdens önskingar att få nya kaserner förlagda vid gamla mötesplatser eller på landet.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mine herrar! Jag får till en början uttala min tacksamhet till herr statsrådet och chefen för

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

sjöförsvarsdepartementet, därför att han var nog vänlig att genast besvara de erinringar, jag nyss gjorde.

Jag vill nu med afseende å den första punkt, jag berörde, fästa uppmärksamheten derpå, att det i alla fall har sin stora betydelse att icke alltför hastigt påskynda anskaffningen af krigsfartyg. I 1900 års statsverksproposition framhölls ock, att personalbehovet för stridsfartyg borde beräknas med hänsyn till en dylik anskaffning och att sålunda, om anskaffningen påskyndades, det lätt kunde inträffa svårigheter med afseende på personalanskaffningen.

Vidare yttrades det från statsrådsbänken, att våra exerciskorvetter, Freja, Saga och Balder, skulle utrangeras, därför att de vore förslitna. Hvad Balder beträffar, tror jag det fullt och fast; och därför nämnde jag icke Balder, utan endast Freja och Saga. Men anledningen till att dessa skola utrangeras är icke, att de äro förslitna, utan att de äro för sitt nuvarande ändamål alldeles olämpliga.

Det återstår nu att tillse, huruvida dessa fartyg, Freja och Saga, skulle kunna användas i och för det ändamål, jag tänkt mig, nemligen till skolfartyg. Det har då sagts, att de skulle vara afsedda för fullvuxet folk, och jag medgifver gerna, att de äro i största laget. Men jag vill fästa herrarnes uppmärksamhet derpå, att de föregående skolfartygen Snappopp, Skirner och af Wirsén voro betydligt mindre än de nuvarande. Sedan tillkommo Falken, Gladan, Najaden och Jarramas, som äro större, och man har icke sett någon olägenhet förbunden dermed. Och jag tror för min del, att äfven om skolfartygen vore ännu något större, skulle det icke vara förenadt med någon olägenhet.

Om nu dessa fartyg exempelvis Freja, det största af dem, skulle gå i kofferdifart, är jag öfvertygad om, att det icke skulle behövas större bemanningsstyrka än ungefär 25 man. Kan man då icke tänka sig, att på ett sådant fartyg detacherades ett mindre antal fullvuxna för att deltaga i manövreringen, då det i alla fall vore plats å detsamma för en betydlig styrka skeppsgossar?

Vidare må man betänka, att det på dessa fartyg finnes en hel mängd mekaniska anordningar, gångspel och dylikt, som underlätta manövreringen af den tyngre materielen.

Jag ber dessutom att få fästa uppmärksamheten derpå, att i den tyska marinen finnas 15 skolfartyg, och dessa 15 fartyg hafva ett sammanlagdt tontal af omkring 29,400; således skulle det i medeltal blifva ej fullt, men i det allra närmaste 2,000 ton på hvarje fartyg. Freja håller 2,000 ton och Saga omkring 1,800 ton. Jag tror sålunda, att man icke får bortvisa denna tanke, utan taga noga i öfvervägande, huruvida icke dessa fartyg skulle kunna användas till skolfartyg.

Hvad båtarne af Blendatypen angår, hvilka jag förestält mig skulle kunna användas till kolpråmar, har från statsrådsbänken upplysts, att en af dem skulle vara afsedd till bogserbåt för ett ballongfartyg och att andra bland dem skulle på annat sätt nyttiggöras. Jag

har också förutsett detta, ty jag nämnde icke, att alla dessa 8 fartyg skulle för nu angifvet ändamål användas, utan jag framhöll, att en del deraf skulle kunna derför användas.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Nu har det sagts, att det visat sig, att dessa fartyg egt mycket större duglighet, än hvad man påräknat i Kongl. Maj:ts proposition år 1900. Men i denna proposition sades det, att man antog, att från och med 1902 en 1:sta kl. kanonbåt skulle uttrangeras hvarje år. När Kongl. Maj:t antog detta år 1900, är det förlätligt, om jag år 1902 stödt mig på samma antagande.

Emellertid vill jag icke söka urgera min mening i vare sig det ena eller andra fallet; den kan vara origtig. Men hvad jag velat, är att hafva fäst uppmärksamheten på alla dessa förhållanden. Och jag tror, att såväl min önskan som den från statsrådsbanken uttalade sammanfalla deri — hvilkendera som får rätt, är en sak för sig — att de beslut i berörda frågor måtte fattas, som för staten äro de lyckligaste.

Herr von Friesen: Herr talman! En talare på gefebänken har gjort en del erinringar med afseende på revisorernas af riksbanken berättelse till innevarande Riksdag.

För det första anmärkte han, att det i berättelsen förekom den olikhet mellan uppställningen för afdelningskontoren och för hufvudkontoret, att för afdelningskontoren vinsten vore uträknad särskildt för hvarje kontor, men icke för hufvudkontoret. Jag tror, att detta har sin fullgiltiga grund deri, att afdelningskontoren med afseende å vinsten kunna jämföras sins emellan, men icke med hufvudkontoret. Det skulle således gifva en alldeles skef föreställning, om vinsten vid hufvudkontoret och vinsten vid afdelningskontoren skulle uppföras tillsammans i en tabell. Den ärade talaren fäste uppmärksamheten vid ett förhållande, som tydligen bestyrker detta. Han visade, att till byggnader för afdelningskontor voro tagna medel intill ett belopp af 600,000 kronor. Dessa äro, som han sjelf nämnde, afförda såsom utgift vid hufvudkontoret. Och det är ju klart, att detta gör, att hufvudkontorets vinst minskas, äfvensom att detta förhållande icke har någon som helst motsvarighet vid afdelningskontoren. Samma är förhållandet med en mängd andra utgifter, som förekomma vid hufvudkontoret till högst betydande belopp. Det skulle således gifva en alldeles skef föreställning om vinsten vid hufvudkontoret i jämförelse med vinsten vid afdelningskontoren, om dessa vinster skulle, såsom han förslagsvis nämnde, upptagas på *en* tabell.

Den ärade talaren anmärkte vidare med afseende å bokföringen af nybyggnader det enligt hans tanke oegentliga deri, att dessa icke uppfördes såsom kapitaltillgång för riksbanken. I sammanhang dermed nämnde han också något om att deras afskrifning borde beslutas af Riksdagen, så att Riksdagen finge disponera vinsten till dess fulla belopp. Jag vill då nämna, att jag slagit upp på måfå ur föregående Riksdags beslut angående dessa nybyggnader, och der heter det

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

exempelvis med afseende å riksbankshuset i Linköping: att »Riksdagen, för uppförande af byggnad för Riksbankens kontor i Linköping, *ställer till bankofullmäktiges förfogande* ett anslagsbelopp af högst 210,000 kronor»; vidare i fråga om Donnerska huset i Visby: att »Riksdagen för anordning af det i Visby för riksbankens räkning inköpta s. k. Donnerska huset etc. — — *anvisar* ett belopp af 100,000 kronor»; samt slutligen i fråga om byggnaderna i Falun och Halmstad på samma sätt, att Riksdagen *ställer till bankofullmäktiges förfogande* vissa belopp. Riksdagen har sålunda beslutat, att dessa utgifter skola göras; och att de då afföras såsom utgifter i Riksbankens räkenskaper, synes mig vara alldeles naturligt och riktigt.

Med afseende på bokföringen är det i öfrigt klart, att bankens soliditet stärkes, derigenom att man omedelbart afskrifver dessa byggnader ur bankens tillgångar. Vid en sådan inrättning som riksbanken — en statsbank, som drifver en helt annan rörelse än uppförande af byggnader — är det tydligt, att sådana betraktas såsom saker, hvilka icke få inräknas i bankens kapitaltillgång, utan skola en gång för alla afskrifvas. Jag säger, att det är naturligt, att så sker. Enligt riksbankslagen få icke i riksbankens grundfond inräknas riksbankens fastigheter — det är särskildt föreskrifvet i — om jag minnes rätt — 2 § af reglementet. Jag säger ännu en gång, att det enda rätta sättet med afseende å bokföringen af riksbanken tillhöriga byggnader är, att dessa genast blifva afskrifna. Annat kan förhållandet vara vid andra statsanstalter, men med afseende på riksbanken anser jag det vara det enda rigtiga.

Herr Waldenström: Herr talman! Såsom svar till herr von Friesen skall jag påminna om att jag icke anhållit, att hufvudkontorets räkenskaper skulle sättas i en tabell med afdelningskontorens. Men då i revisorernas berättelse förekommer en särskild tabell för hvarje afdelningskontor — på 11:te sidan afdelningskontoret i Göteborg, på 12:te sidan afdelningskontoret i Malmö o. s. v. —, så ansåg jag, att det skulle vara lämpligt, om äfven hufvudkontoret här i Stockholm hade en särskild sida, så att man deraf finge en öfverblick öfver dess verksamhet utan att behöfva addera i hop afdelningskontorens vinstbelopp och subtrahera summan af dessa från vinsten af riksbankens rörelse i dess helhet. Att detta skulle, såsom herr von Friesen menade, gifva en skef föreställning om hufvudkontorets verksamhet, tror jag icke alls. För den, som icke eger förmåga att uppfatta åtskilliga förhållanden, torde så vara; men för en hvar, som förstår litet af saken, behöfver det icke vålla någon svårighet. Deremot skulle det undanröjda besväret med dessa additioner och subtraktioner, som jag talat om.

Hvad beträffar de der kapitalplaceringarna, håller jag före såsom en naturlig sak, att Riksdagen beslutar att afskrifva beloppen. Men detta förmodar jag vara en Riksdagens sak. Inkomsterna skola upptagas såsom en vinst i riksbanken — en vinst, som af Riksdagen

sedan afskrifves — men icke såsom *en utgift* af banken. Ty detta gifver verkligen en skef föreställning om riksbankens affärer, och den föreställningen blir så mycket skefvere, som bland bankens tillgångar — såsom herrarne kunna se i slutet af 5:te och början af 6:te sidan i revisorernas berättelse — upptagna till 222,388,272 kronor 8 öre, inberäknats värdet af dess fastigheter med ett belopp af 1,663,500 kronor. Det, som är utgifvet för inköp af fastigheter, borde således, så vidt jag kan förstå, skaligen vara upptaget i vinsten, när fastigheternas värde står bland tillgångarne. Det *är* ju ock i verkligheten en vinst. För öfrigt har jag naturligtvis icke något yrkande att göra.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Wavrinsky: Herr talman! Jag begärde ordet för att rigta en vördsam hemställan till herr statsministern.

Försvaret afser ju först och främst att hindra en fiende från att intränga i landet. Då vårt land har en så stor sjögräns, och således fienden sannolikt kommer att anfalla oss från sjösidan — vi ha ju också en landgräns, men äfven dervid torde flottan komma att medverka — så hafva vi att till stor del rigta vår uppmärksamhet på sjöförsvaret. Och då derjemte vår kuststräcka icke tillåter en fiende, åtminstone en invasionsarme, att landstiga annat än på ett begränsadt antal platser, och dessa redan delvis äro befastade, tänker jag mig, att första försvaret kommer att ske under samverkan mellan armén, flottan och det fasta kustförsvaret. Men ett lyckligt utfall af en sådan samverkan vid krigstillfälle beror på samöfningar mellan dessa försvarskrafter redan under fred. Hittills hafva vi i vårt land haft mycket ringa deraf. Så långt jag minnes tillbaka, hafva de trupp-sammandragningar, som här förekommit, afsett att möta en fiende, som man tänkt sig redan hafva inträngt i landet. Men stridsöfningar, afsedda att redan vid landstigningen möta en fiende för att hindra hans inträngande i landet, kan jag icke erinra mig på lång tid hafva egt rum, åtminstone ej i större skala. Jag vet, att, om jag icke är illa underrättad, tillfalligtvis några framställningar af det slaget gjorts från flottan till armén och från armén till flottan. Så har man sagt mig, att, då för några år sedan en eskader af flottan höll sina öfningar under Waxholms och Oscar-Fredriksborgs murar, kommandanten i Vaxholm till eskaderchefen gjorde hemställan, om icke en samöfning kunde ega rum; men någon sådan kunde icke komma i fråga, emedan planen för eskaderns öfning redan var uppgjord och icke kunde ändras. Vid ett annat tillfälle gjordes från flottan en liknande framställning till armén, men ej heller denna upptogs gysamt. Anledningen till denna ringa samverkan är utan tvifvel, att det icke finnes något organiskt samband mellan landt- och sjöförsvaret.

Jag var en af dem, som i fjol icke kunde gifva min röst för det medlingsförslag i härordningsfrågan, som vann Riksdagens bifall. Men sedan beslutet fattats, vill jag icke stå någon efter i ansträngningar att af detta beslut göra det allra bästa möjliga. Det är af dessa skäl, som jag ber att få rigta herr statsministerns uppmärk-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

samhet på att mångas önsknings gå i den riktning, åt hvilken jag här gifvit uttryck.

Jag har en särskild anledning att känna mig förbunden att medverka till ett sådant ändamål, som jag nyss vidrörde, därför att jag i denna Kongl. Maj:ts proposition under tredje hufvudtiteln återfinner ett, visserligen litet, anslag på 750 kronor till den internationella permanenta fredsbyrån i Bern. Då regeringen välvilligt gifvit sitt erkännande åt denna sida af försvarsverksamheten, fredsarbetet, vet jag, att det kommer att i vida kretsar af våra bygder mötas med tillfredsställelse. Såsom en af detta fredsarbets målsmän i vårt land, ber jag därför att till regeringen och närmast hans excellens herr utrikesministern få rigta ett lika upprigtigt som värdsamt tack för detta erkännande åt det förut så mycket underskattade fredsarbetet.

Herr Lindhagen: Herr talman, mine herrar! På riksstatens andra hufvudtitel förekommer väckt fråga om anslag till en lagberedning, hvilken fråga både i och för sig och i anseende till sina konsekvenser är förtjent att tagas i allvarligt öfvervägande.

Som bekant, har lagstiftningsarbetet i vårt land under de senaste tiderna vexlat så till vida, att det bedrifvits antingen af en lagberedning eller af en lagbyrå och delvis också genom komitéer. Man har dervid varit ense om att en lagberedning egnade sig för ett lagstiftningsarbete, som afsåg att framlägga förslag till mera omfattande lagar inom hufvuddelarne af den svenska rätten, då deremot lagbyrån mera var egnad för lagarbeten af mindre omfattning. Lagbyrån har därför också ansetts vara den institution, som varit mest tjenlig till att föra lagarbetet framåt i tider, då den allmänna opinionen icke varit mogen eller benägen för att understödja ett mera omfattande lagarbete, då deremot lagberedningen hemtat sitt hufvudsakligaste stöd i tillvaron af en sådan opinion. Nu har i den kongl. propositionen anmärkts, att tiden nu bör vara inne för inrättande å nyo af en lagberedning.

Visserligen kan man vara enig om att det för närvarande icke finnes någon så synnerligen stark mening för ett stort lagarbete, men inrättandet af en lagberedning kan dock i alla fall vara ett sätt att hålla arbetet uppe. Det har nemligen visat sig, att oaktadt lagberedningarnes förslag aldrig blifvit antagna, så hafva dock på grundvalen af deras arbeten partiella förbättringar i lagstiftningen kunnat vidtagas, och man har sålunda dock hemtat något gagn och utbyte af dem. Till äfventyrs finnes det nu en opinion för att man bör åter försöka på den vägen, och alltid kommer man förr eller senare längre fram på det sättet. Jag kan således gifva justitieministern rätt deruti, att tidpunkten för en lagberednings inrättande nu möjligen är inne, och i hvarje fall förstå, att från hans synpunkt måste ett sådant förslag ligga nära till hands. För två år sedan uttalades här i Riksdagen en önskan i denna riktning, och jag har mig bekant, att

det hängde på ett hår, att icke förslag i frågan framkom redan i fjor.

När man emellertid antager en sådan ny form för lagstiftningsarbetet, så fordras det också ett program, men något sådant är icke tydligen angifvet i den föreliggande propositionen. Detta kan dock ha sina naturliga anledningar; det är nemligen icke så lätt att veta precis, åt hvad man uteslutande och med största framgång skall egna arbetet. Man får därför läsa mellan raderna för att komma under fund med programmet, men detta blir derigenom dock så pass tydligt, att jag för min del ser mig nödsakad att i en punkt göra några erinringar eller, rättare sagdt, uttala några farhågor, som jag gerna ville se lugnade.

Det har alltid varit obestriddt, att det stora omfattande lagarbete, hvarom en lagberedning skulle taga hand, måste närmast afse antingen en reform af rättegångsväsendet eller ock en reform af den allmänna civillagen. Det var en tid, då det ansågs sjelfklart, att den förra borde komma först, och man har äfven utarbetat omfattande lagverk i det syftet. Men sedan har det befunnits, att detta arbete icke uppbars af en sådan allmän mening, att det med utsigt till framgång kunde föras fram, och därför slog man i stället in på de partiella reformernas väg, och en af de propositioner, som i dag aflemnats till kammaren, antyder ett ytterligare steg i denna riktning. Jag tror också, att det icke finnes många, som föreställa sig, att man under nuvarande förhållanden framgångsrikt skall kunna genomföra en ny rättegångsordning.

I Kongl. Maj:ts förevarande proposition antydes nu endast, att detta arbete skulle af lagberedningen upptagas vid lämplig tidpunkt. Det ligger då ganska nära till hands, att denna tidpunkt möjligen blir den, då lagberedningen behöfver någon sysselsättning, därför att den undångjort annat arbete, som den haft sig förelagdt. Men i sådant fall skulle man kunna säga, att arbetet på en rättegångsreform lika väl redan nu skulle kunna påbörjas. Skall man återigen för att finna en lämplig tidpunkt afvakta något slags opinionsstorm, som kan föra det nämnda reformarbetet framåt, så tror jag, att man får vänta länge, ty det kan hända, att en sådan tid är mycket aflägsen. Saken är oklar, och jag har härmed endast velat uttala, att åtminstone programmet ej synes utesluta, att det kanske blifver så, att man måste taga upp tauken på en rättegångsreform vid en tidpunkt längre fram, som icke kan sägas vara lämpligare än den närvarande.

Nu har emellertid i den kongl. propositionen uttryckligen blifvit sagdt, att den nya lagberedningen skulle tillgodose de trängande behoven af reformer i fråga om vår civillagstiftnings hufvuddelar. Jag medgifver gerna, att detta arbete i och för sig blir både enklare och mindre ömtåligt. Men det må icke förefalla underligt, att jag för min del har känt någon oro öfver denna lagberedningens tillämnade uppgift, då jag nemligen för två år sedan väckte på tal här i Riksdagen just samma fråga, att man skulle upptaga lagarbetet i

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

stort på civillagstiftningens område, men dervid på skäl, som i motionen anfördes, rigta sin hela energi och uppmärksamhet på att söka, så vidt ske kunde, genomföra en skandinavisk civillagbok.

Nu är gifvet, att enligt det föreliggande förslaget lagberedningen skall sysselsätta sig med en enbart svensk civillagstiftning. I anledning af den motion, som jag för två år sedan väckte, aflät emellertid Riksdagen en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att åtminstone en af civillagstiftningens hufvuddelar, nemligen obligationsrätten, skulle göras till föremål för en gemensam skandinavisk lagstiftning, och i motiveringen till denna Riksdagens skrifvelse ligger ej alldeles uteslutet, att man till äfventyrs framdeles kunde gå längre, om äfven Riksdagen trodde, att det icke vore opportunt att nu upptaga de öfriga hufvuddelarne af civillagstiftningen. Det är ju också sannolikt, att i den mån, som man ser, att det går bra på ett håll, så väckes intresset till att fortsätta på ett annat, och därför bör man i möjligaste mån hålla vägen öppen för ett fortsatt arbete på detta område.

Detta då gifna uppslag, som syftade så långt utöfver den nu upptagna arbetsordningen, synes emellertid icke tillerkännas någon betydelse uti den kongl. propositionen. Uttryck för någon öfvertygelse derom finnes åtminstone der icke. Saken är anmärkt blott i förbigående i en sats, der det heter: »Vid årets slut torde det nemligen vara möjligt att öfverskåda det första resultatet af och utsigterna för det under nästlidna år påbörjade skandinaviska samarbetet på obligationsrättens område och att med ledning deraf lättare bedöma, huruvida familjerätten eller förmögenhetsrätten bör i första hand blifva föremål för lagberedningens verksamhet.» Deri ligger i sjelfva verket ett visserligen indirekt, men bestämdt afståndstagande från den tanke, som besjälade det förut gifna uppslaget. Man förutsätter, att dylik gemensamhet hufvudsakligen icke bör komma i fråga i vidare mån, än som Riksdagen begärt, och man anser alltså redan nu, att i fråga om t. ex. familjerätten man icke bör för framtiden hålla möjligheten till gemensamt arbete öppen. Man skulle ju emellertid kunna tänka sig, att lagberedningen kunde egna sig åt sådana delar af civillagstiftningen, som alldeles obestriddt icke kunna blifva föremål för gemensamt arbete. Derom nämnes dock ingenting.

Faran härvidlag ligger nu icke blott deri, att den kongl. propositionen synes taga afstånd från tanken på en gemensam civillagstiftning och icke inlåter sig på möjligheten af någon framtid för densamma. Det är äfven påfallande, att det arbete på en gemensam skandinavisk lagstiftning, som kan komma att ega rum, hotas att genom denna lagberedning blifva så knappt tillskuret som möjligt. De rättslärde, som komma att insättas i denna lagberedning, skola till äfventyrs få svårt att tänka sig, att den uppgift, som förelagts dem, skall tjena äfven ett annat större ändamål — yrkesmän, så ock vi jurister ha nemligen ofta en benägenhet att vilja syssla för sig sjelfva hellre än att låta oroa sig af hvad som ligger utom yrket.

Och i hvarje händelse förefinnes härvidlag den påtagliga faran, att lagberedningen, som för att försvara sin tillvaro måste skaffa sig arbetsuppgifter, dervid skall ledas in på sträfvanden att för egen räkning taga på sig så mycket, att derigenom den skandinaviska tankens utveckling undanskjutes. Det har visserligen ifrågasatts — det hörde jag särskildt i fjor — att lagberedningen möjligtvis skulle blifva den svenska kommissionen vid arbetet för en skandinavisk civillag, men derom nämnes icke heller något i den kongl. propositionen.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag har med detta icke velat säga, att jag anser, att det nu ifrågavarande förslaget i och för sig bör från min synpunkt sedt afslås eller icke beaktas, utan jag har velat gifva uttryck för en naturlig oro, att detta förslag, helst då det icke har ett klart och tydligt program, möjligtvis skall verka skadligt på ett framtidsarbete, som jag anser böra ännu mera uppmärksammas.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Hammar skjöld: En ärad talare på stockholmsbanken har med anledning af Kongl. Maj:ts förslag om anslag till bestridande af kostnaderna för en lagberedning uttalat farhågor, dels — mera i förbigående — att rättgångsreformen skulle undanskjutas till en mindre läglig tidpunkt, dels — och framför allt — för att denna lagberednings inrättande skulle lägga otillbörligt hinder i vägen för det nyligen påbörjade skandinaviska lagstiftningsarbetet.

Hvad det första angår, vill jag anmärka, att, då jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet använde uttrycket »i afvaktan på lämplig tidpunkt för upptagande af frågan om en mera genomgripande processreform», jag ingalunda menade, att den tidpunkt skulle vara lämplig, då den ena eller andra institutionen händelsevis vore ledig att taga befattning med det ifrågavarande arbetet. Icke heller var det min mening, att man skulle afvakta, att det uppstår en opinionsstorm, som drifver fram frågan; på en sådan opinionsstorm kan man få vänta länge, och under dess tryck skulle det kanske icke vara lämpligt att arbeta. Deremot har jag menat, att en lämplig tidpunkt icke är för handen förr än de nyligen genomförda viktiga partiella reformerna vunnit tillämpning, hunnit blifva så att säga smälta, och man sålunda vunnit erfarenhet, huru de verka.

Öfvergår jag till frågan om hvad inflytande lagberedningens inrättande kan utöfva på det skandinaviska lagstiftningsarbetet, så tillåter jag mig till en början uttala, att det icke finnes någon anledning att misstänka mig personligen för att sakna intresse för detta arbete. Jag har nemligen icke blott såsom byråchef tagit befattning med de underhandlingar, som fördes angående ävägabringande af komitén för gemensamt lagstiftningsarbete, utan äfven fungerat såsom den svenska komiténs första ordförande och i sådan egenskap ledt de enda gemensamma förhandlingar, som hittills hållits. Men just den erfarenhet, som jag härvid vunnit, hindrar mig att åtminstone för

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

den närmaste framtiden hysa några synnerligen starka förhoppningar om en kraftig utveckling af det skandinaviska lagstiftningsarbetet. Jag måste under förhandlingarna med danskar och norrmän konstatera, att utsigterna för samarbetet i hög grad bero derpå, att man begränsar uppgiften och begränsar den på det sättet, att man lägger tyngdpunkten på det handelsrättsliga, det kommersiella området, der vigten af öfverensstämmande bestämmelser utan tvifvel också är åtminstone mest i ögonen fallande. Jag tror derför icke, att i realiteten synnerligen mycket skulle vara förloradt, äfven om inrättandet af en lagberedning skulle lägga hinder i vägen för det skandinaviska lagstiftningsarbetets fullföljande utöfver de nu bestämda gränserna, liksom jag icke heller tror, att vi böra uppskjuta det lagstiftningsarbete, hvaraf vi äro i behof, till dess norrmän och danskar vilja vara med om mera i gemensambetsväg.

Men äfven om — hvilket ingen kan mera lifligt önska än jag — det under fortgången af detta gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbete skulle visa sig, att utsigterna för ett fortsatt arbete på bredare basis äro lofvande, finnes, på sätt den ärade talaren själf antydde, icke i lagberedningens inrättande något hinder för en sådan fortsättning.

När förhandlingarna mellan de skandinaviska länderna i denna fråga för ungefär ett år sedan började och det var tal om det antal ledamöter från hvar och ett land, som kunde vara lämpligt, föreslogs alternativt att bestämma detta antal till tre eller fem, och det svarades då, att för den dåvarande begränsade uppgiften vore ett antal af tre — hvilket ock sedermera fastslogs — fullt tillräckligt, men att, om man skulle gifva sig in på vidsträcktare lagstiftningsområden, antalet måste vara större, minst fem. Det faller ju i ögonen, att man, om detta är riktigt, får den skandinaviska lagstiftningskomiténs svenska afdelning fullfärdig i och med den nu tilltänkta lagberedningen, och det är helt säkert icke för den ärade talaren obekant, att samarbete mellan en svensk lagkommission af denna lagberednings art och en motsvarande institution i annat land icke är omöjligt eller exempellöst.

Jag anser således först och främst, att utsigterna för det skandinaviska lagstiftningsarbetets fortsättande i större måttstock icke äro så lofvande, att vi för den skull böra underlåta att inrätta oss på det sätt, som för våra förhållanden är det bästa, men jag tror vidare också, att, äfven om till all lycka denna förutsägelse om det skandinaviska lagarbetets framtid skulle visa sig origtig, lagberedningens inrättande icke utgör något hinder för nämnda arbete, utan att lagberedningen tvärtom kommer att bilda en fullfärdig komitéafdelning, som kan träda i förhandlingar med motsvarande komitéafdelningar från Norge och Danmark.

Jag hoppas derför, att statsutskottet icke skall fästa allt för mycken vikt vid de farhågor, som af herr Lindhagen här uttalats.

Herr Hedin i Stockholm: Herr talman! Vågar jag anhålla, att herr talmannen behagade uppmana kammarens ledamöter att intaga sina platser. Det är omöjligt att tala så, att man höres, om man skall stå så här inklämd och sväfva i fara att qväfvas.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr talman! Jag ber till en början att med några ord få tillkännagifva, att min ärade kamrat på stockholmsbänken helt säkert icke är den ende utan en bland de många, som fått den farhågan, att lagberedningen, om den i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag kommer till stånd, skall kunna komma att väsentligt hindra fullföljandet af de i vår tanke särdeles nyttiga och särskildt för det svenska lagstiftningsarbetets framgång främjande uppslag, för hvilka vi hafva den ärade talaren att tacka. Man hade till utgångspunkt för detta arbete önskat åvägabringa samverkan emellan de tre skandinaviska länderna för att på ett af de allra viktigaste kulturområden, nemligen rättens, åstadkomma i gemensamheten dem emellan större styrka för vår kultur. Man var derjemte, åtminstone på många håll, öfvertygad, att härigenom skulle komma ökad fart i det svenska lagstiftningsarbetet. Och om nu en lagberedning kommer till stånd, kommer man nog litet hvarstades att säga: »Se så! Nu har den bemäktigat sig hela detta stora område. Bort då med de skandinaviska tankarna!» Det är faran.

Det är säkerligen icke någon hemlighet för den nye chefen för justitiedepartementet, att han mötes af mycket stora »anspråk», såsom man sagt; jag skulle hellre vilja begagna uttrycket: »Han mötes af många och stora förhoppningar». Om han skulle finna detta vara obilligt — »många och stora» —, så ligger förklaringen dels i någonting, som icke är annat än ett motiv, som bör tilltala honom, och som jag icke behöfver nämna, dels ock deri, att man vid den utnämningen hade känslan af att man kommit lös från att hafva suttit på grund, icke på ett okänt grund i halvet, utan på grund i ett träsk, från hvilket stego upp nära nog förpestande, qväfvande ångor.

Jag skall angifva några af dessa anspråk eller förhoppningar, hvilketdera man nu vill kalla dem. Först och främst nämner jag den förhoppningen, att den nye chefen för justitiedepartementet måtte besluta sig för att i afvaktan på den stora rättegångsreformen, hvars fullbordande väl icke många af oss här få upplefva, afhjelpa ett af de mest trängande behofven i vår lagstiftning genom att vidtaga en provisorisk åtgärd, en provisorisk lag, som sedan komme att gå in i det stora lagstiftningsarbetet, för att skaffa oss officiella försvarsadvokater åt anklagade i brottmål.

Under loppet af sistlidne höst karakteriserade Dagens Nyheter en rättsförhandling vid en rådstufvurätt i vestra Sverige såsom rent af *tortyr* mot en person, anklagad för ett svårt brott, men mot hvilken slutligen intet kunde bevisas. Efter hvad man kunnat inhemta af tidningsreferaten, torde det vara klart, att man endast genom att förneka, att någon annan tortyr existerar än den, som består i

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

kroppslig misshandel, kan undgå tillämpa det ordet på den ransakningen mot en man, som, utan att vid honom häftade ens skuggan af bevisning, måste gifvas lös.

Om vi skola vänta på att få denna, den i mitt tycke allra angelägnaste reformen på straffrättens område, till dess den stora rättegångsreformen kommer, då få vi i sanning vänta länge och få många anledningar att frukta, att rysa och att klaga, sådana vi under de senare åren haft. Det synes mig, som det icke vore något orimligt deruti, att man ur det stora tillämnade lagverket bröte ut en sådan detalj som denna. Och det torde icke vara någon praktisk svårighet att uti hvarje fall förskaffa en juridisk hjälpare ex officio åt den anklagade, som icke sjelf kan förskaffa sig en advokat för att hjälpa honom att föra hans sak.

För något mer än 30 år sedan tog jag mig före att polemisera mot den dåvarande justitieombudsmannen, därför att han uti en kritik af förslaget att här i landet inrätta ett officiellt advokatstånd — en kritik, i hvilken jag tror att han hade alldeles rätt — tycktes hålla före, att några särskilda sakkunniga rättegångsbiträden icke egentligen behöfdes. Han begagnade deri bland annat det uttrycket, att »lagboken varit och är en folkets bok». Ja, det kan väl hända, att det varit så förr och i högre grad, när han skref detta i sin berättelse till 1868 års Riksdag, än hvad nu kan vara fallet. Men jag misstänker starkt, att äfven på detta område arbetsfördelningens lag med nödvändighet gjort sig så gällande, att man åtminstone bör anse det numera vara en statsenligt att se till, att den, som icke kan betrakta en strafflag som en folkets bok, kan få någon hjälp, och att äfven i andra fall det står till buds för den, som ej har råd att skaffa sig hjälp i en rättssak, så att han åtminstone är viss om hvart han då skall taga vägen.

Mer än en gång har jag tyckt, då jag läst berättelsen om en brottmålsransakning, att det är någonting så förskräckligt, att det mer än en gång ger oss anledning att fråga: »stå vi icke oändligt långt tillbaka i kultur, när sådant kan ega rum vid en rådstufvurätt eller en häradsrätt, som vi stundom höra talas om, och som vi bättre skulle känna, om rättegångsreferaten voro fullständigare än de äro».

För några år sedan berättade en domhafvande, som då var ledamot af denna kammare, och som sedermera beklädde ett mycket högt embete, för mig derute på arenan i flere kammarledamöters närvaro: »Förr», sade han, »då jag var ung, röt jag och skrek, så att jag blef hes. Det der roade mig!» Jag såg på honom och svarade ingenting. Men efter hvad jag kunde förstå, insåg han icke, att jag likväl gifvit honom svar. Han förstod icke mitt ansigte.

Men huru skall det gå, när der står en oskyldig person, nedtyngd af den misstanke, som hvilat öfver honom, eller en person, som är skyldig, men kanske icke i så hög grad, som man föreställer sig, och som icke förstår att göra gällande det, som kan tjena till förmildrande omständigheter vid det brott, han begått. Huru skall det gå

med honom, herr talman, om det är domaren — han, som sitter der på en plats, som borde vara mera respekterad än någon kunglig tron, om det är han, som tager befälet öfver all den ovilja, all den hätskhet, allt det hat, all den passion, som kunde vara färdiga att taga honom ur domarens hand, släpa ut honom och göra kort process? Huru skall det gå, om han ser, att domaren, som skulle vara den oskyldiges värn och beskärm och likaledes i den mån, lagen afser, vara det för den, som till äfventyrs är skyldig, ryter fram någonting, som den anklagade tycker vara den redan fällda dödsdomen, och om domaren med sin auktoritet gör, att tyngden af alla de vreda känslor, den anklagade känner omkring sig, faller öfver honom så, som om han redan tvingades ned på stupstocken, huru skall han bära sig åt, den oskyldige, att försvara sig och den tyvärr skyldige att andraga allt hvad som kan gälla såsom förmildrande omständigheter? Hör han icke redan då dödsdomen uttalas öfver sig, och känner han icke, att han redan då tvingas att falla ned och undergå straffet! Derför är det icke blott jag, utan många, som bedja och anropa eder att ställa en försvarsadvokat vid sidan af den anklagade! Det blir för visso tusenden, som komma att välsigna eder för en sådan reform.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag nämnde, att jag för något öfver 30 år sedan tillät mig en polemik i denna sak med dåvarande justitieombudsmannen. Han tänkte i sitt uttalande — det är visserligen sant — närmast på tvistemålen, och han tycktes då helt och hållet hafva glömt bort kriminalprocessen, men det kom en dag längre fram i tiden, då han icke blott önskade, att den anklagade finge en advokat vid sin sida, utan då han jemväl hade kommit derhän, att han ansåg detta såsom en ytterst viktig reform och såsom en samhällets pligt att hjälpa den, som ställes inför brottmålslagen och brottmålsdomaren. Detta skedde efter det af mig många gånger omtalade kristinehamnsmålet, då en domstol häktade välkända, bofasta personer på misstankar om ett brott, hvars verklighet man icke brytt sig om att undersöka — ett brott, som aldrig hade blifvit begånget. Och när sedan justitieombudsmannen lemnade dessa personer sitt biträde och yrkade ansvar mot underretten och ersättning åt de oskyldigt häktade, så blef utgången i hofrätten och högsta domstolen, att de så förfärligt förorättade icke fingo någon upprättelse, i ty att hvarken första instansens domstol blef fäld till ansvar eller någon ersättning tillerkändes klagandena. Då blef den eljest blide mannen upprörd, och han fälde om detta förfarande kanske de strängaste ord, som någonsin i hans lif gått öfver hans läppar. Då var han omvänd, och då visste han, att juridiskt biträde åt anklagade vore en stor och viktig reform. Detta är nu emellertid öfver femton år sedan — de händelser jag syftar på timade nemligen, så vidt jag minnes rätt, i början af 1880-talet. Kanske vi emellertid få upplefva, att ett förslag till lag i ämnet af Kongl. Maj:t aflätes redan till denna Riksdag.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag vill nämna ännu ett anspråk eller en förhoppning, att nemligen herr justitieministern ju förr desto hellre ville intressera sig för att man komme till ett slut med den stora och viktiga — nu till och med mera än förr viktiga — reform, som afsett upphäfvande af den administrativa justicen. Början af denna reform daterar sig ju tillbaka ända från ett kongl. bref af maj månad 1818. Sedan frågan fått hvila under flere decennier, tog Riksdagen åter initiativ i densamma år 1868. Jag behöfver icke erinra om hurusom, när Kongl. Maj:t kommit fram med ett förslag i ämnet och Riksdagen deri vidtagit några ändringar — efter min mening högst nödiga — detta användes såsom förevändning för att få Riksdagens omarbetning af förslaget förkastadt af Kongl. Maj:t, så att hela saken sedermera fått ligga. Jag säger, att saken är angelägen och kan blifva ännu mera angelägen än tillföre, och jag tänker då särskildt på utöfningen af den administrativa domsrätten i högsta instans. Förr sutto i statsrådet i större utsträckning än nu embetsmän, hemmastadda i lag och rätt; nu deremot är det vanligt och kommer att bli det allt mer och mer, att platserna intagas af politici — utan tvifvel i högsta grad utmärkta, en prydnad för vårt land och föremål för andra länders afund — men som icke besitta den insigt, som erfordras för att afgöra de för dem ofta mycket krångliga mål, som dragas under slutlig pröfning af Kongl. Maj:t i statsrådet, hvilkas afgörande i sjelfva verket öfverlemnas åt de unga och på andra lagstiftningsområden än civilrättens icke synnerligen förfarne jurister, som bekläda expeditiönschefsbefattningen i departementen. Om jag skulle göra en förteckning öfver de mål, som under loppet af ett dussin år fallit under min uppmärksamhet, skulle det sannerligen bli en i många punkter rent af afskräckande taffa af afgöranden sådana, att de skulle hafva varit fullständigt otänkbara, om ett kollegium af lagfarne män hade fått afgöra målen.

Jag tillåter mig vidare erinra herr justitieministern, att med detta års utgång fullbordas en tioårsperiod, under hvilken tid det tillståndet fått råda, att i strid med en af de viktigaste grundsatser i vårt samhällsskick, i strid med en otvetydig bestämmelse i vår grundlag, ett antal domare hafva varit öfverflyttade till ett område, der det är helt och hållet förbjudet af grundlag att placera dem, nemligen den godtyckliga afsättlighetens. Jag syftar på auditörerna. Det var vid urtima riksdagen år 1892 som Kongl. Maj:t för sin del gaf uppslaget till frångående af den grundsats, som finnes uttalad i 36 § regeringsformen, att de, som bekläda domarembeten, högre eller lägre, icke kunna utan ransakning och dom från embetet afsättas. Och denna afvikelse medgafs mot en enda protest af Riksdagen, dock med det tillägget från Riksdagens sida, att Kongl. Maj:t anmodades att taga under öfvervägande, huruvida man icke rätt snart kunde återvända till lydnad för den grundsats, som uttalas i 36 § regeringsformen. Med detta års utgång skall en tioårsperiod af detta tillstånd gå till ända; vore det för tidigt, att vi — Riksdagen och Kongl.

Maj:t — återvändande till respekt för den lag, som vi väl i främsta rummet äro kallade att vårda och vakta? Äfven i detta afseende vet jag, att det är mer än en, som genom mig uttalar sin förhoppning, att herr justitieministern icke skall glömma af det, som hans företrädare glömt under så lång tid. Vi bedja honom, att han skall skydda vår grundlag, under hvilken hägn öfriga lagar skola stå, så att derigenom hela det rätts- och laglighetstillstånd skall skyddas, som är den främsta förmånen svenska män ega.

Det var en gång, herr talman — det är icke någon saga jag nu tänker förtälja — det var en gång eu embetsman i södra Sverige, som meddelats förordnande att förvalta ett embete här i Stockholm på obestämd tid. Han innehade detta förordnande, jag vet icke hur länge, kanske ett år eller ett par, och sedan önskade han återvända till sitt embete i södra Sverige. Detta anmälde han för dåvarande justitieministern, som emellertid invände, att det icke då kunde gå för sig, emedan han icke visste, hvar han skulle finna någon att sätta i den ifrågasvarande embetsmannens ställe. Då denne erinrade om sin »grundlagsenliga rätt», fick han af justitieministern — kanske att hans ord gingo längre än hans tanke och gesten gick säkert längre än både tanke och ord — ett svar, som lät förstå, att grundlagen väl icke var så viktig, hvarå följde genmälet: »jo, den lagen ha vi mycken respekt för — i landsorten.» Effekten häraf blef afgörande: entledigandet skedde så fort som möjligt. Det vore väl, om det förhölle sig så, att grundlagen omgäfvades af stor respekt i landsorten — det vore väl, säger jag, om nämnda förklaring gälde lika väl nu som då, ty i sanning *här* är det skäligen ondt om sådan respekt. När vi kommit så långt, att man betraktar såsom en dyrbar upptäckt eller uppfinning — jag vet icke hvilketdera uttrycket jag skall använda — att en svensk embetsman kan fullgöra sin skyldighet att afgifva utlåtande eller anmälningar genom muntliga samtal med en af Konungens rådgifvare, då hafva vi uppenbarligen kommit in på en så tokig väg, att längre i den riktningen kan man omöjligen komma. Om en anmälan innehåller en svår beskyllning mot någon, skall då denne vara beröfvad möjligheten att få del af och grundligt kunna studera beskyllningens innehåll, eller om det uppstår någon tvist mellan den, som gjort, och den, som mottagit anmälan, huru den i sjelfva verket lydde, huru skall det då gå? Och om man flyttar öfver denna uppfinning eller upptäckt på andra områden, hvart tager det då vägen med den granskningsrätt, som tillkommer Riksdagen genom dess delegationer? Ja, frågan är öfverflödigt, och svaret kan icke blifva mer än ett. Det är verkligen förvånande, att ett sådant tilltag kunnat ega rum.

Det har sagts mig i går, att någon förändring uti fängvårdsstyrelsens instruktion skulle vara förestående, och detta med anledning, tror jag, utaf en förestående befrielse för Konungens befallningshafvande att taga någon befattning med länsfångelserna. Om nu en liten förändring skall ega rum uti instruktionen, så torde jag med

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

något skäl få fästa uppmärksamheten derpå, att den innehåller be-
träffande tjänstemännen på fångvårdsstaten — icke i styrelsen —
en bestämmelse, som tyckes hafva kommit till för att visa, att, när
man vill, man icke bryr sig om hvad som står i regeringsformens
36 §. Är det menskligt detta, att det skrives i instruktionen för
ett embetsverk, att det må ega för fel i embetet utan vidare om-
ständigheter afskeda en embetsman. Ja, kan Kongl. Maj:t skriva
sådant i en instruktion och denna strafföst tillämpas utaf den styrelse,
för hvilken den gäller, då kunna vi gerna, om icke med ens, dock
efter föredöme i vissa ekonomiska frågor sätta regeringsformen på
afskrifning.

Då nu en så gynsam omständighet är för handen, att herr
chefen för justitiedepartementet har en rättslärdd kollega i herr chefen
för ecklesiastikdepartementet, någonting som är ytterst sällsynt, då
synes tillfället vara inne att frambara en önskan, som lyder så, att
de ville gemensamt företa en undervisningsreform, som är i min
tanke en af de viktigaste, nemligen att uti högre läroverk, civila och
militära, intet undantaget och intet glömdt, måtte blifva införd någon
undervisning uti lag och rätt, dels konstitutionel och administrativ
rätt i vissa delar och dels några hufvudsakliga delar af den allmänna
lagen. Näst kändedomen om vårt svenska språk — att behandla det
hjälpigt i tal och skrift — synes det mig vara en fordran på den,
som vill gälla för en kunnig man efter vår tids anspråk — och
hvilket visserligen icke behöfver betyda, att han skall känna
vare sig latin eller utländska språk — att han äfven känner hufvud-
dragen af den rättsordning, under hvilken vi lefva. En sådan
känndom finnes traditionellt hos en icke så ringa del af svenska
folket, men så är okunnigheten så mycket tätare och tjockare hos en
annan del. Kunskaperna äro i dessa afseenden oändligt mycket större
hos landsbygdens befolkning än bland städernas. Och jag frågar
mig, kan det verkligen finnas något angelägnare att lära bland den
grundläggande allmänbildningens läroämnen än vårt modersmål och
svensk lag och rätt. Nu synes mig ögonblicket vara det rätta, då
ett samarbete mellan cheferna för justitie- och ecklesiastikdeparte-
menten utan tvifvel skulle kunna leda till det lyckligaste resultat,
detta äfven inbegripande författandet utaf några lämpliga läroböcker
för detta särskilda ändamål.

Det är knappt möjligt att förneka, att vid jemförelse med åt-
skilliga andra länder äro vi mycket efterblifna på det stora kultur-
område, som heter lagens och rättens, det vill säga efterblifna på ett
område, om hvilket en af Sveriges störste män yttrat, att »rättvisans
verk är det första i samhället».

Det skulle kunna vara anledning att yttra några ord med an-
ledning utaf tredje hufvudtiteln. Der förekommer någonting nytt,
motiveradt på det sätt, att man kan hysa den farhågan, att resultatet
skall blifva, fastän meningen kanske icke är det, att få ett antal nya
embetsmän, som skulle uträtta arbete för att bespara arbete för

andra och mera förnämliga personer, ett antal embetsmän, som skulle göra hvad en utaf våra diplomater för 30—40 år sedan kallade grof-arbetet, — det måste, sade han, alltid finnas några, som göra grof-arbetet, i fall jag får på det sättet öfversätta orden: »le gros de la besogne.» Det är fara värdt, att någonting sådant kan blifva följden utaf den framställning om ett nytt anslag, som förekommer här. Jag vill påpeka för statsutskottets ledamöter, att några mycket tänkvärda anmärkningar beträffande detta förslag stått att läsa dels uti Dagens Nyheter och dels uti Jemtlandsposten — jag tror äfven i andra tidningar, men jag nämner endast dem, som kommit till min kännedom.

Jag kan icke lemna statsverkspropositionen utan att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet å andras vägnar och å mina egna frambära uttrycken af vår oförställda erkänsla för den beslutsamhet och den raskhet, hvarmed han satt i verket en utaf Riksdagen för blott halft annat år sedan, af näst sista Riksdagen, uttalad önskan om en redogörelse för den dagliga tjänstgöringstiden vid våra embetsverk. Deremot förmodar jag nog, att herr civilministern har att upp-bära helt annat än erkänsla från andra håll. Särskildt undrar jag, om icke en ledamot af en annan korporation än denna, hvilken under loppet af många år inskränkt, skulle jag tro, sin offentliga verksamhet hufvudsakligen till yrkande om afslag på statsutskottets hemställan om bifall till min motion i detta ämne — huruvida han nu icke skulle känna sig sakna sitt hittillsvarande existensberättigande, ja, icke såsom person utan såsom politiker. Och då kan han icke blifva annat än gramse mot civilministern, hvilket jag vill hoppas, att herr civilministern skall kunna öfverleva.

Här skall jag emellertid bedja att få framföra ett önskemål utaf den allra viktigaste beskaffenhet till herr chefen för civildepartementet och herr generaldirektören för jernvägarna. Jag bör på för-hand säga, att jag naturligtvis ganska väl begriper, att det är omöjligt för dem, omöjligt äfven för den, som jag nämnde i andra rummet, att kunna hafva sina ögon på hvarje fläck i Sveriges rike och att kunna med säkerhet få den sanning fram, som många äro ytterst intresserade utaf att med alla medel, olofliga och i någon mån äfven formaliter lofliga, söka för dem undandölja. Ty de hafva mycket bättre utvägar att dölja sanningen än de, som ega anledning till klagomål, hafva utvägar att bringa dem till vederbörandes kännedom, helst därför, att de, som taga sig något sådant före — jag skall nämna ett eller kanske två exempel derpå bland många — hotas utaf påföljder, som de icke våga trotsa.

Saken gäller förhållandena, arbetsförhållandena vid den stora tvärbanan genom Norrland. Jag skall endast plocka ut ett antal väl konstaterade anmärkningar ur den stora mängd, som kommit till min kännedom icke blott — jag vill tillägga det strax — från arbetare, utan äfven från andra personer, som besökt Norrbotten och färdats långa sträckor utefter linien, talat med arbetare och med andra per-

*Bemiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

soner, och som jag förresten mycket väl känner såsom fullt tillförlitliga. I detta urval af anmärkningar, som kunde förlängas här en mycket, mycket lång stund, skall jag i främsta rummet nämna den, att man — icke i år, men flera föregående år — har i pressen annonserat efter arbetare, under det att deruppe vid banan gått stora skaror arbetslösa. Man har annonserat efter dem, lofvande dem arbete genast vid framkomsten. De hafva kommit och kanske haft qvar några fattiga slantar på fickan. De hafva ej enligt löfte fått något arbete, utan dag efter dag gått och väntat. De, som voro der före dem och haft någonting sparadt, hafva — och det är ju dess mera hyggligt och vackert af dem, som det är betänkligt för dem sjelfva — hjälpt dem så långt de kunnat. Hvarför har vederbörande så gjort? När man frågar om detta, får man svaret i en ton, som säger: »det måtte ni väl kunna begripa sjelf». Och det är ju icke så svårt att begripa sjelf, då man iakttagit, att ehuru, såsom det synes mig, de bästa tillgängliga befälskrafterna bort skickas dit upp, det af för mig okänd anledning tyckes ha blifvit tvärtom. Meningen har väl varit den, att *hungern*, den som börjar i dag eller kommer i morgon, är en mäktig regulator af pris i deras ögon, som hafva att betala ut pengarne. Men det är billigt och rättvist, att ett sådant beteende kommer fram i dagen, när man för att vinna sådant ändamål rent af *narrar* och lockar till sig arbetare, för hvilka man icke har det arbete, som man i annonser, stundom på annan väg — genom värfvare utlofvat. Så har det gått till — för detta år har jag dock hört, att »det icke varit några annonser» — men så har det gått till förut, och detta naturligtvis till stor olägenhet för dem, som trott på en kunglig svensk embetsmans löfte, när de till på köpet talat vid honom här i Stockholm. Men detta har nu skett i dunklet och skumrasket. För generaldirektören har man nog icke talat om sådant och icke heller för civilministern. Och de anmärkningar, som jag vidare kommer att meddela, afse icke något klander mot vare sig den ene eller den andre af dem, utan att bereda dem tillfälle till en undersökning, om hvilken jag dock säger på förhand, att den icke kommer att vederlägga ett enda jota af hvad jag här sagt eller kommer att säga. Tvärtom. Om denna undersökning skötes som den bör skötas, skall den uppenbara flera anmärkningar än jag nu finner lämpligt att framställa eller kammaren kan hafva tid att höra.

När man kommit dit upp och frågat: »hvar skall jag taga vägen, hvar skall jag bo?» har man stundom fått det svaret: »se der! Der är en hög bräder! Tag och res upp dem till en barack åter.» På andra ställen har man i de utaf torf och några brädstuppar byggda barackerna visserligen stundom haft eldstäder, hvilka dock icke varit till någon nytta, enär baracken varit sådan, att snön yrt in och man varit i fara att förfrysas. I sådana rum hafva packats in ända till 14 personer, som der skulle hafva sina tillhörigheter, der laga sin mat, äta och sofva. Detta nu i största korthet

om huru man skaffat dit arbetare med förespeglingar, som varit helt och hållet stridande mot hvad sedan visat sig vara öfverensstämmande med sanna förhållandet, och detta tills vidare om bostäderna.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag nämnde, att i åtskilliga baracker funnits eldstäder, men att det just icke tjenade till något att elda i dem. För att kunna elda, hade man den resursen att sjelf draga ut och skaffa ett ytterst uselt bränsle, för hvilket, när de sjelfva burit hem det, dragits af 2 öre per dagsverke, och eljest — om de fått det hemtransporterat — dragits af 5 öre.

Jag skall emellertid lemna den saken, för att konstatera, att det aldrig någonsin funnits någon säkerhet för att en öfverenskommelse mellan arbetsbefälet och arbetarne om deras aföning har varit gällande för befälet. Till exempel, till en början betalades särskildt för snöskottning, helt naturligt och riktigt därför att man hade sådana snömassor att föra bort, innan man kom ned till sin arbetsterräng, ned till berget, som skulle sprängas, så att under mars månad 1901 bortskaffandet af snön tog så mycken tid och så mycket arbete, att, när man hade vid månadens slut liqviderat sin mat, ett arbetslag på 13 man hade kvar af arbetsförtjensten till delning 2 kronor och 71 öre. Utaf en särskild anledning — nemligen att jag några veckor förut läst om en debatt i Frankrike, der en person, sin vana likmätigt, inföll vid redogörelsen för en synnerligen orättvis behandling af arbetare, att de hade naturligtvis supit upp sina penningar, hvilket visades ej vara fallet — tillfrågade jag om bränvinets andel häri de två män, som beskrefvo detta för mig; af dem var den ene goodtemplare, och han förklarade, att vid detta arbetslag under nämnda tid icke funnits en enda droppe sprit. Han sade tillika — det är nu fråga om norra distriktet — att ytterst sällan förekom någon bränvinssupning. Nu vet jag, att man har klagat öfver superiet, och det har nog tagit sig mycket ledsamma uttryck ibland, men då bör jag tillägga, hvad denne goodtemplare sade, nemligen att det är icke arbetarne allenast, som supa och blifva fulla, jag kanske icke behöfver fortsätta med hvad han vidare explicerade. Det har nog skett missbruk der, men hvad skola myndigheterna göra? Icke kan jernvägsstyrelsen hjälpa, när det tillgripes sådana saker som att göra någon dryck — jag tänker mig under namn af toddy — medels vademecum. Men på norra distriktet — det förklarade för mig dessa två män — var det ytterst sällan man såg till någon spirituosa.

Vid samma tidpunkt, som jag nyss nämnde, nemligen mars 1901, då ett arbetslag på 13 man hade efter liqviderande af sin mat 2 kronor 71 öre att dela, var det andra arbetslag, som icke allenast icke hade 2 kronor 71 öre kvar till delning, utan äfven delvis stannade i skuld för sin mat att betalas efter hand af deras kommande förtjenst. Nu är det väl slut med praktiserandet af ett trucksystem i sådan skala och med sådan effekt af otillåten förtjenst för den pri-

*Remiss of
statsverke-
propositionen.*
(Forts.)

villegierade, att jag för min del aldrig hört talas om något liknande — den summa, som en person för mig har uppgifvit, att detta monopols innehafvare skall hafva förtjenat på ett och ett halft år, är så stor, att jag vill underlåta att nämna den. Att detta monopol upprätthölls med stränghet, framgår deraf, att, om en arbetare varit nere på besök i Gellivare, han icke fick taga med sig en smula mat upp med tåget. För öfrigt hafva — förstås — priserna varit förfärligt höga. I synnerhet har det klagats öfver, att någon potatis icke kunnat erhållas eller nära nog ingen. Kom en kvantitet sådan, har man »slagits om den» och den har kostat 20, 21 och 22 kronor, ja, det finnes exempel på, att den har kostat 28 till 30 kronor per 100 kilo.

Då kan man förstå, huru det var med mathållningen för dem, som skulle hafva behöft sådan föda, och beträffande denna mathållning skall jag nu berätta, huru det kan gå, när man opponerar sig mot ett sådant behandlingssätt som detta. En arbetare, som låg intagen på sjukhuset, fick sig utaf den mycket privilegierade restauratrisen serveradt ruttet kött, och när han klagade deröfver, besvarades det af en ingenjör, som han vände sig till, med grofva injurier, och slutligen tvangs han att i sköterskans närvaro göra afbön för hvad han sagt, hvarförutom han hotades med, att han icke skulle få någon ersättning för sviterna af det olycksfall, för hvilket han vårdades. Om anledningen, hvarför ingenjören och äfven läkaren på detta sätt tagit parti för den, som betett sig på nämnda sätt mot arbetarne, hafva dessa för mig uttryckt sig i så diskreta ordalag, som om de velat öfverskyla den; mången annan skulle säkerligen hafva begagnat uttryck af mera rättfram beskaffenhet, som icke lemnat tvifvel om hvad de menat.

När jag nu kommit till sjukhusen, skall jag nämna litet om, hurudan sjukvården varit, och då skall af berättelsen framgå hvad det betyder, som jag nyss nämnde, att några personer kunna tveka att anmäla missbruken för öfverordnade, nemligen att de riskera att då förlora sin anställning och sin arbetsutkomst och befinna sig der uppe till och med utan möjlighet att komma hem igen. Det hände sig, att en arbetare, svårt skadad, kom in på sjukhus, och då befans det, att detta sjukhus icke var utrustadt med ens de allra nödvändigaste operationsverktyg, liksom jag sedermera skall nämna, att det icke ens fans tillgång på förbandspersedlar. Der företog sig då läkaren — det låter som en rövarehistoria, men det är den bokstafliga sanningen — att såga af benet med en från en snickare lånad rostig vedsåg: det har skett der uppe! Den doktorn är dock icke qvar längre, det bör jag tillägga. Sålunda, ett sjukhus för arbetare i statens tjänst är utrustadt så, att en läkare der icke har det allra nödvändigaste materialet för att utföra sin tjenstepligt. Vid ett annat tillfälle — jag återfinner icke anteckningen derom, men jag har det väl i minnet — var det så, att när en mycket svårt skadad arbetare kom in — doktorn var frånvarande — någon förbandsmaterial icke

fans och sköterskan icke visste någon annan råd, än att hon tog från en redan förbunden, som hon tyckte kunna reda sig ändå, för att använda å den andre. Är det menskligt detta, herr talman? Det behöfs ju blott, när man får veta, att sådant kan ske, att man skickar dit upp, såsom en iakttagare till mig skref, »en den allra enklaste person med vanligt sundt förnuft och icke alldeles i saknad af menskliga känslor», men huru är det möjligt, att de, som skickats dit upp för att på statens vägnar handla såsom styrande och befäl, icke gjort något på förhand hvarken för att skaffa bostäder eller utrusta sjukhusen med de allra nödvändigaste saker? Huru är detta möjligt? Då sjukdomar grasserat der, t. ex. nervfeber, har man ex officio förnekat, att de funnits, det har arbetschefen på det distriktet offentligen gjort i tidningarne.

Huru för öfrigt dessa herrar betrakta arbetarnes personer, det kan framgå utaf följande och det är bokstafligen sant, man har på en och samma skjuts skickat dynamit och matvaror samt en i tyfus affiden arbetares lik bort till begravningsplatsen, för hvilken sistnämnda transportvara arbetslaget skulle betala! På detta sätt kommer man då fram till en begravningsplats, der gräfver man litet i jorden, så att liket kan läggas der, och så höljes det med något torf. Sedan placerar man en trumma, som skjuter upp öfver snömassan och för presten, när han en gång gör en färd dit upp och kommer till begravningsplatsen, utmärker, hvar liket ligger, så att han genom denna trumma kan få ned skoffarne i jord. Der går han väl också oftast fullkomligt ensam och förrättar begravning af dessa, som dött i sjukdomar eller af olycksfall, ådragna i statens tjänst, en i sanning tyst begravning af dessa arbetets martyrer och offer.

Jag nämnde om, huru det stod till med behandlingen af skadade, att det kunde gå derhän af brist på bättre, att man tog en vedsåg för att operera ett ben. Ja, det kunde hända, att undersökningen gick till på det sättet, att sedermera bitar af underkläder och stenbitar värkte ut ur den sjuke arbetarens kropp. Jag tillägger ännu en gång för säkerhetens skull, att den läkaren är icke qvar.

Sedermera skulle kunna vara mycket att säga om den så kallade kraftstationen. Man berättar om fabulösa summor, man säger, att en del af penningarne, en ofantligt stor summa, som jag dock icke skall nämna, finnes öppet angifven i räkenskaperna, men att en mycket stor summa finnes placerad under andra rubriker i räkenskaperna, så att man icke återfinner hela kostnaden, och denna ofantliga kostnad för att bormaskin måtte kunna — om arbetarne hade något gagn af den, hvilket dock ej är förhållandet, utan rent tvärtom — användas under tre månader om året, ty kraften går bort, när det fryser, så att denna utgift — jag vet icke hvilken som påfunnit den — nog var af en beskaffenhet, som vi icke så sällan sett här i landet.

Vi äro lyckliga att så till vida hafva en förvaltning bättre än många andra länder, att i vårt lilla land — liksom i våra grannländer —

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

statens medel respekteras af dem, som skola handhafva medlen. Det kan ju sägas, trots allt hvad äfven jag känner om så kallade oegentligheter. Men här *administreras bort* mycket penningar. Och detta, tror jag, är ett af de mest slående exemplen, huru det kan gå till.

Nu skall jag blott göra en enda slutreflexion. Om det efter sådana erfarenheter som denna inträffar, att man får höra bitterhet från arbetarnes sida, så frågar jag: är det underligt? Jag för min del får bekänna, att under alla de samtal, jag haft om detta, och i den brefväxling, jag härom fört, jag icke hört uttalas eller sett ett enda ondt ord, ehuru väl jag fått bekräftadt hvad jag visste förut och som jag känt på samtalen, att det finnes en person, som af många andra, men icke af arbetarne, icke någonsin för mig namngifvits, utan att dertill fogats en, ja, låt oss säga rent ut, förbannelse. Men jag har icke någonsin ifrån en arbetare, med hvilken jag stått i förbindelse, muntligen eller skriftligen försport något dylikt. Icke en enda gång.

Jag skall i detta sammanhang erinra, att en stor arbetsgifvare från ett af våra grannländer, hvilken dref mycket stora affärer här i landet under loppet af ett quarters sekel, i slutet af 1870-talet för mig uttalade sin förvåning och sin beundran öfver den ståndpunkt, hvar till de svenska arbetarne hade höjt sig från den, på hvilken de befunno sig, då han först började göra deras bekantskap, eller första åren på 1860-talet. De hade höjt sig så, sade han, att han aldrig sett exempel på något liknande, oaktadt han väl kände till förhållandena i andra länder. Beträffande deras karakter i öfrigt, så, när det var fråga om någon uppkommen tvist, som icke syntes lätt att lösa, sade han alltid med en axelryckning: »huru skall det vara svårt med våra snälla arbetare?» Det var hans ständiga uttryck, och jag hörde honom mer än en gång upprepa detta, jag tror till och med sista gången jag såg honom före hans död.

Men om staten går till väga så, att den, långt ifrån att vara ett föredöme för andra arbetsgifvare, hvilka i många hänseenden kunde vara mycket mer ursäktade för stränghet och hårdhet, än staten är, i stället föregår dem med sådana exempel, som nu skett, är det då underligt, om det stiger upp bittra känslor hos dem, hvilka man vill tillhålla att betrakta arbetsgifvarne såsom stående ofantligt högt öfver dem, eller om de då tänka, att dessa äro icke i något hänseende för mer än de, äfven om de skulle besitta någon högre grad än de af boklig bildning, samt att arbetarne icke kunna erkänna, att dessa hafva gifvit prof på sådana egenskaper, som skulle berättiga dem att utgöra en privilegierad regerande minoritet här i Sverige.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Den siste ärade talaren yttrade i fråga om de anmärkningar, som han här uttalade angående jernvägsbyggnaden vid Ofotenbanan, att han icke ansåg sig kunna rigta anmärkningar i detta fall vare sig emot chefen för civildepartementet eller emot chefen för jernvägsstyrelsen,

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

emedan, sade han, de anmärkingar, han hade att framställa, rörde saker, om hvilka dessa båda personer svårligen kunde — jag tror till och med att han erkände, att de *icke* kunde ega den detaljkännedom, att de utan vidare kunde förklara dem. Häri har han alldeles rätt. Jag kan emellertid försäkra herr Hedin, hvilken såsom vän af rättvisa fullt väl känner regeln: *audiatur et altera pars*, att jag såsom den närmaste åtgärd, som jag har att vidtaga i anledning af anmärkningarna, skall, sedan protokollet öfver hans anförande blifvit tillgängligt, genom chefen för jernvägsstyrelsen anställa undersökning, i hvilken mån dessa anmärkingar äro grundade eller icke. Att herr Hedin anser dem grundade, finner jag helt naturligt, då han nu framfört dem, men jag finner det också vara helt naturligt, att de personer, anmärkningarna gälla, och närmast den person, på hvilken han egentligen syftade, få tillfälle att förklara sig.

Jag vill nu endast beröra ett par punkter.

Till en början får jag då säga, att jag icke kan annat än beklaga, att herr Hedin icke sjelf besökt dessa trakter och studerat byggnadsarbetena der uppe, ty jag tror, att kanske i så fall några af de utaf honom nu lemnade skildringarna hade uteblifvit eller att åtminstone intrycket på honom af de angifvelser och anmärkingar, som gjorts till honom, blifvit annorlunda. Beträffande t. ex. hvad han yttrade om sjukvården och anmärkningen emot jernvägsbyggnadsstyrelsen öfver det sätt, hvarpå den ordnat densamma, så och utan att nu kunna yttra mig om en sådan detalj som den ruskiga skildringen af amputationen och utan att vilja här söka fullständigt redogöra för, huru jernvägsbyggnadsstyrelsen öfver allt anordnat sjukvården, får jag endast erinra om, att det finnes emellertid åtskilliga här i kammaren, som besökt dessa trakter, och att dessa, jag vågar tro det, skulle kunna afgifva goda vitsord om sjukstugorna. Tre sådana finnas, en vid Vassiaure invid riksgränsen, en vid Torne hamn eller vestra ändan af Torneträsk och en vid Kiruna. De, som göra besök å dessa sjukstugor, torde nog få ett godt intryck af dem, både af läkarne och dessa sig alltid uppoffrande sjuksköterskor, som jernvägsstyrelsen anställt, och hvilka, efter hvad jag sjelf erfarit genom besök å stället och samspråk med patienterna, egna dem en öm vård, för hvilken patienterna äro tacksamma. Granskar man hela inredningen af dessa sjukstugor och gör man klart för sig de förhållanden, under hvilka de uppförts — svårigheterna både att anskaffa lämpliga byggnader och att anskaffa alla förnödenhetsartiklar, hvilka möjligen icke genast då sjukstugorna uppfördes, funnos färdiga, men som sedermera, det vågar jag påstå, funnits der — tror jag, att man i det stora hela om jernvägsstyrelsens sätt att ordna sjukvården för sina arbetare skall få en annan upplattning än den, som bibringats af dessa anmärkingar.

Efter de besök, jag gjort der uppe, förefaller det mig också svårt att kunna tänka mig rättigheten af den skildring, som herr Hedin gjorde derom, att på samma kärra och på väg till begravningsplatsen

*Remiss af
statsverke-
propositionen.*
(Forts.)

sammanförts dynamit, matvaror — tror jag — och en död jernvägsarbetare, ty den, som besökt jernvägens begravningsplats, der den ligger uppe i fjellet på södra sidan om Torne hamn, kan verkligen icke förstå, hvad det funnits för rimligt skäl att föra några förnödenhetsvaror dit på samma gång som den döde arbetaren.

Herr Hedin framstälde också åtskilliga anmärkningar emot entreprenadsystemet i fråga om mathållningen der uppe. Detta är slut nu — såsom herr Hedin ock erinrade — på södra distriktet. Entreprenörerna hafva icke vidare uppdrag att anskaffa mat åt arbetarne der. Nu är fältet lemnadt öppet åt entreprenörerna från Gellivare, de privata, att anskaffa födoämnen. Men af hvilket skäl infördes entreprenadsystemet? Jo, af det skälet, att då jernvägsarbetena började der uppe norr om Gellivare, var detta, såsom kammarens ledamöter väl veta, i trakter, der det fans hvarken människor eller vägar. För jernvägsstyrelsen, som kallat dit en massa, ja, tusentals arbetare, var det återigen en skyldighet att redan från början vidtaga åtgärder för att med största möjliga trygghet kunna försäkra dessa arbetare, att de skulle erhålla föda. Sådant vågade icke jernvägsstyrelsen från början öfverlemna åt den enskilda företagsamheten. Helt annorlunda blef förhållandet sedermera. I samma mån som jernvägsarbetena fortskredo och banvallen blef rälsbelagd, blef det möjligt för andra att komma upp med nödiga födoämnen; och när dessa arbeten hunnit så långt som nu — då rälsläggningen, såsom vi veta, är färdig nästan till ändan på Torne träsk — finnes icke längre raison d'être för ett dylikt entreprenadsystem. Nu står det också öppet för alla att tillhandahålla jernvägsbyggnadens personal erforderliga födoämnen. Att emellertid systemet icke alltid måtte vara så förkastligt, sluter jag deraf, att på norra distriktet af jernvägsbyggnaden förekommer entreprenadsystemet, och derifrån ha icke hörts sådana klagomål öfver detsamma, som framkommit från södra distriktet.

Hvad slutligen angår bostäderna åt arbetarne, måste jernvägsstyrelsens första åtgärd vid arbetenas påbörjande blifva att sjelf anskaffa sådana, d. v. s. att uppföra baracker. Dessa byggdes efter två system: det ena, hemtadt från södra delarne af landet, nemligen träbyggnadssystemet, och det andra af de klimatiska förhållandena betingadt — det, som omnämnes såsom felaktigt — torfbyggnadssystemet, d. v. s. att byggnaderna klädes med ett mycket tjockt lager af jord eller torf. Enär det emellertid just är sådana byggnader, som uppföras åt befälet eller som befälet låter åt sig uppföra, torde man redan deraf kunna draga den slutsatsen, att detta byggnadssätt icke saknar all förtjenst.

Herr von Friesen: Herr talman! Med anledning af den ärade talarens på geflebanken senaste yttrande, i hvad det gälde revisionsberättelsen angående riksbanken, ber jag att få nämna, att det visserligen är sant, att riksbankens byggnader äro i redogörelsen för dess tillgångar på sid. 6 i revisionsberättelsen uppförda — men inom linien. I

följd deraf äro de icke inräknade i summan tillgångar, 222,388,272 kronor 8 öre.

Någon sådan inkonsequens, som han antydt, föreligger således icke.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr Sjövall: Herr talman, mine herrar! Det kan ju icke vara vidare angenämt att taga till orda näst efter de tre talare, till hvilka kammaren städse gerna med spänd uppmärksamhet lyssnar, men jag tröstar mig med den gamla satsen, att hvarje fågel får sjunga efter sin näbb och ber på denna grund om öfverseende med de brister, som komma att vidlåda mitt anförande, då jag nu vågar taga kammarens tid för några ögonblick i anspråk.

Det yttrades här nyss, att remissdebatten allt mer och mer börjar begagnas såsom ett tillfälle att tala om litet af hvarje, och man må nu om lämpligheten och rigtigheten häraf hysa hvad åsigt man vill, tror jag ändå, att man gerna kan vara enig derom, att såväl plats som tillfälle äro lämpliga för att frambara åsikter, meningar och önskingar, som äro rådande inom afsevärdt stora lager af statsmedborgare och statstjenare, just rörande en fråga, hvarom den nu församlade Riksdagen har att besluta. Den fråga, hvarpå jag anspelar, är frågan om dyrtidstilläggen, och den klass af statstjenare, som jag åsyftar, är banvakterna vid statens jernvägar.

En talare på gefleborgsbanken framkastade för en stund sedan den förmodan, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet af sitt goda hjerta låtit förläda sig till att föreslå dyrtidstillägg för några statstjenare med 7,500 kronors lön, alltså med en lön, som öfverstiger det streck, som Riksdagen uppdragit för bekommandet af dyrtidstillägg. Jag för min del får säga, att jag med den känne-dom, jag under loppet af åtskilliga riksdagar vunnit om herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, hade hoppats, att hans goda hjerta skulle förläda honom att sträcka sin välvilja icke blott uppåt till de högsta löntagarne, utan äfven *nedåt*, till de små, till sådana klasser, hvilkas lefnadsvilkor äro af den art, att det varit i synnerhet med tanke på sådana, som Riksdagens kamrar beslutit utanordnande af ett dyrtidstillägg. Så har emellertid icke skett, och därför har jag ansett mig böra taga till orda nu. Att jag särskildt har framdragit banvakternas klass kommer sig deraf, att löneförmånerna inom densamma, hvilka uppgå till knappa 750 kronor pr år, sjelfmant inbjuda till en jemförelse med den lön af 7,500 kronor, som åtnjutes af de embetsmän, hvilka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet anser böra komma i åtanke vid tilldelande af dyrtidstillägg för innevarande år. Nu kan man visserligen invända, att herr statsrådet icke haft anledning att föreslå någon ändring härutinnan till förmån för de nämnda banvakterna och deras gelikar, då det ju är Riksdagen sjelf, som stipulerat det vilkoret, att bostad in natura skulle utesluta från erhållandet af dyrtidstillägg. Men då Riksdagen fastslog detta vilkor, visste den icke, huru fördelningen af dyrtidstillägget

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

skulle utfalla. Nu är deremot herr statsrådet i tillfälle att öfverblicka detta, och säkerligen har dyrtidstillägget i ej så få fall enligt allmänhetens omdöme obilligt tilldelats somliga och fränkants andra; ty förnekas kan ej, att efter de för sislidit är gällande grunderna sådana, som varit minst i behof af dyrtidstillägg, i rätt stort antal kommit i åtnjutande deraf, medan återigen *många, många* gått miste derom, hvilka kanhända mest varit i behof deraf.

Afsigten med detta mitt anförande är nu endast att göra en vördsam hemställan till statsutskottet, att det vid behandlingen af denna grannliga fråga ville taga i allvarligt öfvervägande, huruvida icke någon jemkning bör kunna vidtagas i fråga om det vilkoret, att bostad in natura under alla förhållanden skall utestänga från erhållandet af dyrtidstillägg, på det att detta verkligen måtte åstadkomma hvad Riksdagen med detsamma åsyftat, nemligen en önskvärd förbättring i de små löntagarnes verkligen torftiga lefnads-vilkor.

Herr Lindhagen: Med anledning af herr statsrådet och chefens för justitiedepartementet anförande ber jag blott att få framhålla, att jag har rätt och framför allt skyldighet att i förevarande mycket viktiga fråga hängifva mig åt ganska stora illusioner.

Jag begärde förut ordet närmast för att möjligtvis från herr statsrådets sida få mina farhågor i någon mån undanröjda. Det är ju möjligt, att herr statsrådet åsyftade detta med sitt yttrande, och jag hoppas det; men som orden föllo, fick jag det intrycket, att farhågorna härvidlag knappast blifvit undanröjda, utan svarare blifvit bestyrkta. Ty tyngdpunkten i anförandet var det, att vi här i Sverige icke skola uppehålla vårt lagarbete utaf tanken på den gemensamma skandinaviska lagstiftningen, och särskildt fäste jag mig vid det djupa intryck, herr statsrådet sjelf synes ha tagit af de svårigheter, som upp-gifvas möta i den gemensamma kommissionen. Jag vet icke, om dessa svårigheter böra anses större än dem, som i allmänhet möta i början af ett företag af nu ifrågavarande art, men jag vill hoppas, att herr statsrådet under arbetets fortgång skall få en ljusare syn på saken. Jag tror, att detta område särskildt lämpar sig för tillämpning af den grundsatsen, att det är riktigast att icke genast inrätta sig efter svårigheterna, utan af sin inre öfvertygelse drivas att göra sig till herre öfver dem.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Hammar skjöld*: Med anledning af herr Lindhagens sista yttrande ber jag endast att få erinra om hvad jag nyss betonade, fastän kanske icke nog kraftigt, nemligen att äfven om — hvilket jag lifligt önskar — det skandinaviska lagstiftningsarbetet får en mycket stor utsträckning, kommer icke detta arbete att i någon mån hindras af lagberedningens inrättande, snarare tvärtom.

Herr Wavrinsky: Herr talman! Jag begagnar tillfället att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet och till chefen för kongl. järnvägsstyrelsen framställa ett önskemål, hvilket jag upprepade gånger betonat här i kammaren och hvilket jag nu kom att erinra mig vid herr Hedins upplysning om förhållandena i Norrbotten. I sammanhang med frågan om arbetsförmedling har jag framhållit, att staten borde anordna sådan vid anskaffande af arbetare vid sina järnvägsbyggnader. Dylig förmedling behöfde icke ske genom någon byrå. En så vidlyftig anordning vore ej erforderlig, utan staten behöfde endast anställa en särskild tjänsteman, som upptog anbud och efterfrågningar och sedan ordnade det hela. Från den tid, då jag sjelf var anstald såsom ingenjör vid statens järnvägsbyggnader, har jag erfarenhet af alla de olägenheter, som uppstå, derigenom att arbetarne på vinst och förlust drifva efter vägarne och söka arbete. Olägenheterna härvidlag äro gifvetvis ofantligt mycket större, när arbetarne måste så långt som upp till Norrbotten. Vidare är det ju för arbetsgifvaren en stor fördel att veta, hurudana de arbetare äro, som han tager i sin tjänst. Han kan genom att begagna sig af arbetsförmedling undgå att få mindre arbetsföra eller sjuka personer i sitt arbete. Derjemte behöfver det aldrig blifva något öfverskott af arbetare, hvilket öfverskott eljest skulle kunna falla staten eller kommunerna till last.

Jag ber således att på nu anförda grunder få hemställa, att arbetsförmedlingen måttetas om hand af en särskild tjänsteman, så att de olägenheter, som för närvarande förefinnas på detta område, kunna undvikas.

Herr Hedin i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få anmärka, att det skulle ha varit mycket lätt att göra i ordning material, så att säga, till baracker hos snickerifabriker här nere och sedan skicka detta dit upp jemte skickliga arbetare, som der finge samman-sätta det. Att det icke är någon svårighet att så göra, har jag förvisat mig om genom förfrågningar hos personer, som bättre än jag förstå den saken. Man hade för mathållningen kunnat anställa folk med en 15, 20 å 30 gånger högre aflöning än under normala förhållanden, men det skulle i alla fall ha varit både bättre och billigare.

Såsom jag hörde af generaldirektör Nordström, har järnvägsstyrelsen utanordnat medel till sjukhusen vid järnvägsbyggnaderna der uppe i Norrbotten, men hvart ha då dessa penningar tagit vägen, när icke ens de angelägnaste saker på ett kirurgiskt sjukhus finnas vid de nämnda sjukstugorna?

Herr Nordström i Stockholm: Herr talman, mine herrar! Herr statsrådet och chefen för kongl. civildepartementet har lofvat, att han, sedan protokollet för dagen blifvit klart, skall låta genom järnvägsstyrelsen anordna en undersökning beträffande de förhållanden,

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

om hvilka herr Hedin här talat. När jag hörde herr Hedins anförande, var det också min tanke, att det vore min skyldighet att göra en dylik undersökning. En sådan kommer alltså otvifvelaktigt att ega rum. Jag ber emellertid att redan nu få lemna några upplysningar angående vissa af nu ifrågakvarande förhållanden.

Hvad sjukvården angår, vill jag nämna, att sjukstugor äro inrättade på fyra ställen, och enligt hvad jag kunnat finna, äro desamma efter förhållandena der uppe rymliga och väl ombonade och varma. Penningar ha icke förvägrats läkarne, som haft sjukvården om hand, och jag kan konstatera, att på requisition af vederbörande lakare härifrån lemnats hvad som för sjukvården der uppe erfordrats. Vid ett par tillfällen, då epidemisk sjukdom utbrutit vid norska kusten och hotade trakterna der uppe, hafva dit skickats ett större antal sjuksköterskor, än som under normala förhållanden der användes. Jag tror således, att man bjudit till att ombesörja sjukvården vid banan på bästa sätt. Härmed vill jag dock icke å priori påstå, att de uppgifter, som herr Hedin lemnat, skulle vara osanna och origtiga. Det kan ju finnas eustaka, beklagliga undantagsfall, och jernvägsstyrelsen skall också låta sig angeläget vara att undersöka förhållandena.

Hvad entreprenadsystemet i fråga om matvaror angår, har redan herr statsrådet och chefen för kongl. civildepartementet påpekat nödvändigheten af att under första tiden skaffa en entreprenör för matvarorna der uppe, så att arbetarne skulle kunna få matvaror m. m. der uppe i ödemarken. Prisen bestämdes af arbetschefen med biträde af personer från trakten, och det hela gick till en början mycket bra. Entreprenören gjorde ju ibland misstag, då han naturligtvis icke hade tillräcklig erfarenhet. Så t. ex. hände det, att han hopade mera mjöl på några ställen, än som der var erforderligt. Derigenom uppkommo åtskilliga stridigheter mellan arbetschef och entreprenör. I den mån som arbetet fortskred, minskades nödvändigheten af en bestämd entreprenör, och då klagomål tillika förspordes från arbetarnes sida öfver, att de för sina inköp voro hänvisade till endast en enda handlande, blef entreprenadkontraktet beträffande södra distriktet af byggnadslinien uppsagdt. Innan detta skedde, hade emellertid klagomål öfver matvarornas beskaffenhet kommit fram till jernvägsstyrelsen. Denna lemnade då arbetscheferna i uppdrag att låta arbetarne ibland sig sjelfva utse ett par förtroendemän, som jemte arbetschefen skulle göra inventering af förråden. Af denna inventering framgick, att några dåliga matvaror icke funnos. Prisen bestämdes sedermera efter samråd med personer från arbetslagen. Nu äro emellertid sedan tvenne år entreprenadkontrakten slut, och hvem som det vill får försälja matvaror till arbetarne. Enligt en särskild bestämmelse får dock icke bränvin föras fram på de tåg, som trafikera den under byggnad varande banan. Man försöker nemligen att på allt sätt tillbakahålla bränvinsfloden. I norra distriktet, som omfattar sträckan från norska gränsen och ett stycke ned utmed sidan af Torne träsk, har aldrig funnits någon entreprenör af samma slag som på södra distriktet. Derstädes åtog sig en norsk

firma att på egen bekostnad uppföra hus, bodar och magasin, för att der tillhandahålla matvaror efter en taxa, som fastställdes af arbetschefen, och öfver denna åtgärd har mig veterligen icke någon klagan försports, antagligen därför, att hvem som vill och kan skaffa matvaror dit upp äfven har rättighet att der sälja dem. Faktum är, att priset å matvarorna icke sjunkit trots den fria konkurrensen, men menniskan är nu en gång så beskaffad, att hon underkastar sig att betala litet mera, när hon har tillfälle till litet större valfrihet i fråga om det, som hon skall betala.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Wavrinsky talade om sättet för anställande af arbetare vid statens jernvägsbyggnader. Sättet för arbetarnes anskaffande sammanhänger med det nu öfliga sättet för arbetets utförande på partiel entreprenad. I öfverensstämmelse med ett utlåtande af en i början på 1880-talet tillsatt komité, som hade att behandla äfven denna fråga, skall vid statens jernvägsbyggnader arbete utföras genom mindre entreprenader. Om det är fråga om ett arbete, t. ex. en jordskärning, eller åstadkommandet af en bank eller sprängningsarbete för en tunnel, utläggning af skenor m. m., så uppgör arbetschefen kontrakt med en entreprenör, som förbinder sig att för det eller det priset taga bort så och så många kubikmeter berg, jord o. s. v. eller att göra en bank så och så stor m. m. Denne entreprenör anskaffar och är förman för ett lag af arbetare. Dessa äro således icke anställda af arbetsbefälet, utan af entreprenören. I det med denne uppgjorda kontraktet bestämmes, att af betalningen skola innehållas 20 eller — jag kommer icke riktigt i håg siffran — 25 procent, till dess arbetet är färdigt. Vid aflöningsstillfällena är entreprenören förpliktigad att uppgifva hvad hvarje man i arbetslaget har förtjenat, hvarjemte han måste lyfta penningarne i närvaro af minst två af arbetarne utsedda personer. Sedan är det hans affär att verkställa aflönningen inom arbetslaget.

Jag vill nu icke inlåta mig på, om detta system är det rigtiga eller ej — det skulle föra mig för långt, och det kan ju för öfrigt bero på tycke och smak, hur man tänker i det fallet — jag vill endast konstatera, att det faktiskt förhåller sig så, som jag nu nämnt.

Den hos entreprenören anstälde arbetaren får emellertid af arbetsbefälet ett legitimationskort, så att han kan visa, att han är sysselsatt vid statens jernvägsbyggnad och hvarigenom han blir berättigad att åtnjuta vissa förmåner, som sjukvård och mera sådant. Men dessa arbetare äro sorglösa människor, särskildt när de ha kommit åt bränvin, och mot slutet af ett arbete händer det, att de ledsna på det och helt enkelt gå från alltsammans, utan att bry sig om, hurvida de få ut sin andel i den innehållna återstoden af den entreprenören tillkommande betalningen. Det penningbelopp, som på detta sätt blir öfver, delas mellan de kvarvarande arbetarne. Deraf kunna i viss mån förklaras dessa mot hvarandra stridande uppgifter, man allt emellanåt får höra, nemligen att arbetarne, såsom somliga säga, skulle

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

tjena kolossalt och att de enligt andras utsago skulle ha fullkomliga svältlöner.

Jag skulle ju emellertid icke ingå något vidare på denna sak, utan vill blott säga, att så länge de nu nämnda förhållandena icke ändras, blir det svårt att vidtaga en sådan åtgärd som den af herr Wavrinsky åstundande. Eftersom frågan nu emellertid har kommit på tal, vill jag nämna, att man varit betänkt på att göra undersökning inom jernvägsstyrelsen angående lämpligheten af det här beskrifna entreprenad-systemet, och derest det skulle befinnas, att ändringar i detsamma lämpligen böra ske, får man gå in till Kongl. Maj:t med framställning derom och sålunda få de olägenheter, som kunna förefinnas med det nuvarande tillvägagångssättet, afhjelpa.

När den föregående perioden i statens stora jernvägsbyggande slutade, fans en kår af skickliga och rutinerade ingenjörer, men under den långa mellantid, som förflutit, innan den nya perioden i statens jernvägsbyggande börjat, hafva dessa ingenjörer skingrats. De funnos icke längre att tillgå i större antal, när arbetena å nyo började. Då måste en del unga män komma in vid jernvägsbyggandet, och dessa hafva kanhända icke alltid haft den rätta erfarenheten och mogenheten eller det rätta omdömet i fråga om behandlingen af underlydande eller i fråga om sjelfva arbetet — äfven om de egt teoretiska kunskaper i rikt mått — och därför kan det ju hända, att åtskilliga saker härvidlag förekommit, som man med mera vant arbetsbefäl icke hade behöft befara.

Herr Smith: Herr talman, mine herrar! Jag har begärt ordet för att söka, om möjligt, förringa tvenne uttalanden från en mycket aktad ledamot af kammaren, hvilken har sin plats å norrköpingsbänken.

Ingenting smärtar mig, politiskt sedt, så mycket, som när jag hör någon här i kammaren söka minska de sympatier för vår flotta och dess sträfvanden, som kammaren vid flerfaldiga tillfällen visat. Jag har känt mig allt lugnare för hvarje pansarbåt, som gått i sjön, för hvarje ny torpedobåt, som byggts, och för hvarje utveckling af vårt fasta minväsen, och jag vet, att dessa lugnande känslor också delas af personer utom landet; så har jag hört från Danmark och Norge, att man der med synnerlig uppmärksamhet och tillfredsställelse följt Sveriges åtgöranden i nu berörda rigtning, och härom dagen omtalade en kamrat för mig, att han i en ansedd maritim engelsk tidskrift läst en uppsats, i hvilkens slut nämndes, att den svenska flottan hittills varit en makt, med hvilken man icke hade behöft räkna, men att förhållandena nu vore väsentligt förändrade, så att om Sverige finge fortsätta i samma rigtning ännu ett par år, skulle det då hafva en flotta, som vore jemnstark med och, hvad pesonalens duglighet anginge, öfverträffade den ryska östersjöflottan. Visserligen är den ryska östersjöflottan i fråga om såväl fartygens antal som bestyckning och dylikt betydligt öfverlägsen den svenska, men

ett faktum är, att den största delen af den ryska östersjöflottan finnes icke i Östersjön, utan vid Asiens ostkust, och den kan icke tagas derifrån, såvida ryssarne vilja känna sig lugna på det hållet.

Jag medgifver gerna, att femte hufvudtiteln i Kongl. Maj:ts nu förevarande proposition kan föranleda sådana yttranden som det af den ärade representanten på norrköpingsbanken här i dag fälda, och en jämförelse med motsvarande hufvudtitel i fjolårets proposition angående statsverkets tillstånd och behof kan ju berättiga honom till det antagande, som han här uttryckt, men hade han endast velat fråga någon af sina kamrater här i kammaren, hvilken man kunnat misstänka för att bättre än han sjelf hafva reda på denna sak, så är jag öfvertygad om, att han aldrig skulle hafva fält det yttrande, som han nu hade. När han yttrar sig i allmänna frågor, har jag icke något att anföra gent emot honom, ty då har han skenet åtminstone till grund, men när han vill öfvertyga kammaren derom, att man manövrerar fartyg med gångspel, ja, då, mine herrar, måste man ovilkorligen komma till den åsigten, att han är så utmärkt skicklig jurist, att han icke haft någon tid öfrigt att egna åt sin nautiska uppfostran. Jag är emellertid ense med honom derutinnan, och äfven jag hoppas, att, — såsom han sade sista gången han hade ordet — hvilket beslut än fattas, detsamma måtte blifva till fromma för Sverige; men icke befrämja vi Sveriges väl genom att minska hvad Kongl. Maj:t i nu ifrågavarande afseende — enligt min tanke blygsamt nog — begärt, utan snarare sker det väl derigenom, att vi understödja och, om möjligt, öka detta anslag, hvilket inom sakkunniga kretsar anses alltför obetydligt.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Branting: Herr talman, mine herrar! Det är icke min mening att begagna detta tillfälle för att — hvilket för öfrigt hafden gifver rätt till — uttala mig om regeringens allmänna politik. Den stora och centrala fråga, som kommer att sätta sin pregel på årets Riksdag och dess förhandlingar, föreligger ju ännu icke i sådant skick, att man kan få någon riktig afvägning mellan de stridiga känslor, som göra sig gällande, nemligen å ena sidan erkänsla åt regeringens hittills visade lojalitet och å andra sidan en lika stark känsla af harm deröfver, att ännu skall det »trognaste och mognaste folk på jorden» ordna sina rösträttsförhållanden så, att — om det nemligen går, som regeringen vill — det går ett penningstreck, som skiljer mellan två nationer inom nationen, mellan de privilegierade och de fortfarande rösträttslösa.

Det är icke heller min mening att gå in på ett annat ämne, som något berördes af herr Hedin, då han i förbigående fäste uppmärksamheten på uttalanden af hans excellens herr ministern för utrikes ärendena, hvilka uttalanden nog kunde vara väl förtjenta att närmare synas i sömmarne. Jag vill blott begagna tillfället att, då jag ser herr utrikesministern här närvarande, fästa hans uppmärksamhet på ett fall, som enligt oemotsagda tidningsartiklar i dessa

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

dagur inträffat å svenska generalkonsulatet i Köpenhamn. Förhållandet är detta. Svenske generalkonsuln i Köpenhamn har vägrat hjälpa fyra svenskar, som lockats till Köpenhamn med löfte om arbete, men hvilka icke förr än der finga kännedom om, att det arbete, de skulle förrätta, skulle göra dem till strejkbrytare under den der pågående eldarestrejken. När de ville komma ifrån staden och dervid åberopade konsulns mellankomst och hjälp, vägrade denne, enligt uppgift, hvarje sådan, och en af kontorspersonalen tillade hänfullt: »De äro ju endast eldare». — Jag föreställer mig, att det fall kanhända icke är alldeles enastående, att arbetare vid sådana tillfällen icke kunna i allo påräkna fullt lika mycken uppmärksamhet för sina intressen och sin rätt, som personer af de öfre lagren kunna göra. Men jag tror också, att utrikesministern är ense med mig derom, att i en sådan rättsfråga bör en eldares rätt galla precis lika mycket som en skänsk grefves eller hvilken annans som helst.

Det, som föranledt mig att begära ordet, har under denna mycket långa debatt märkvärdigt nog icke blifvit här berördt, nemligen det förhållandet, att herr finansministern vid riksstatens uppgörande har för 1903 års stat räknat med icke mindre än två tilläggsbevillningar, om jag så får begagna detta ord. Den ena af dessa tilläggsbevillningar är den inkomstskatt, som skall träda i stället för den egentliga tilläggsbevillningen. Denna inkomstskatt skulle ju på anförda skäl utgå först år 1904, men den finnes dock upptagen här. Jag skall icke ingå på någon kritik af de skäl, som anförts för denna anordning. Det kan ju hända, att de formella anledningarna varit tillräckligt starka, så att vi redan nu böra besluta om något, som skall af de skattskyldige utbetalas år 1904. Deremot har det synts mig anmärkningsvärdt, att man gjort disponibla på detta sätt på ett års budget dubbla inkomster. Det hade väl varit det enda rigtiga, att man, när inkomsten på grund af öfvergången från tilläggsbevillning till inkomstskatt tages ifrån två års inflyttna upp börd, hade reserverat en summa, som motsvarar hvad som skall inflyta år 1904, för att kunna påräknas för 1904 års statsreglering. Så har emellertid alls icke skett, utan i stället har en summa, motsvarande hvad som skall inflyta år 1903, reserverats för något alldeles nytt, nemligen en kasernbyggnadsfond.

Mig synes, att när vi under öfverskottens tid — som nu är slut — lyckats att i fråga om den allmänna bevillningen genomföra den förändrade principen och den förstärkningen i afseende å statsbudgetens uppgörande, att penningarne upptagas först för det år, då de verkliga inflyta, borde väl denna princip äfven följas i afseende å tilläggsbevillningen, så att, om nu af särskilda skäl detta icke kan ske vid öfvergången, man dock kunde för framtiden i fråga om både bevillningen och tilläggsbevillningen komma in på den rigtiga bogen, d. v. s. att dessa upptagas i budgeten just för det år, då de inflyta. För att vinna ett sådant mål, skulle det emellertid vara nödvändigt, att det afsattes i denna stora budget å 172,000,000 kronor,

utom de 7 1/2 millionerna ytterligare icke fullt 3 millioner kronor, som skulle räknas till 1904 års statsreglering.

Jag föreställer mig, att det väl icke är alldeles omöjligt för statsutskottet att finna utvägar för att redan från början lägga inkomstskatten på dess rigtiga år, så att vi kunde undvika de ledsamheter, som vi förut haft i fråga om bevillningen. Det kunde ju, som jag nyss antydde, ske på det sättet, att man först och främst icke alls tänker på denna kasernbyggnadsfond å 7,650,000. Mig åtminstone synes det, som om det vore fullt tillräckligt, att hvarje år i detta afseende får bära sin egen plåga, och som om till och med de millioner kronor, som nu stå under fjerdje hufvudtiteln, skulle kunna minskas. I alla händelser bör man icke öka dem genom att göra en sådan kolossal afsättning under ett år. Om den summan tillades, skulle det fattas mellan två och tre millioner kronor för att ett sådant arrangement skulle kunna åstadkommas, som bragte verklig styrka i kommande budgeter, och dessa två å tre millioner tror jag icke, att det skulle vara omöjligt att finna på den fjerdje hufvudtiteln och äfven — jag säger det äfven med risk att uppkalla min ärade kollega på stockholmsbanken — på femte hufvudtiteln. Det har redan förut påpekats, att millioner kunde, om man ville, besparas med afseende på det år, som det nu är fråga om. Och sparar man då, hvad som verkligen är af nöden under de tider, som vi nu äro inne i, skall väl denna brist icke vara omöjlig att fylla.

Jag har velat tillåta mig att fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden, derför att jag ansett, att om statsutskottet i detta fall gör en rättelse, så betryggar det oss mot att komma in i en oriktig gång i afseende på budgeten för framtiden. Och det är af ganska stor vikt, att detta sker redan nu och att vi icke under den ena eller andra förevändniugen få tilläggsbevillningen så beskaffad, att den upptages i budgeten för ett år, men i sjelfva verket först inflyter under det följande.

Hans excellens ministern för utrikes ärendena herr Lagerheim: Herr talman, mine herrar! I utrikesdepartementet gäller den tradition att alltid, då i pressen eller från annat håll aumärkning framkommer mot den personal, som tillhör eller lyder under departementet, omedelbart utan någon vidare påstötning eller påminnelse inleda undersökning om saktörhållandet. Detta har också redan anordnats med afseende på ifrågavarande sak. Så snart jag såg den notis, som den siste talaren anspelade på och som rör en tilldragelse på generalkonsulatet i Köpenhamn, anbefaldes generalkonsulatet att inkomma med redogörelse. Det har varit materiellt omöjligt att få en sådan redogörelse till denna dag. Jag vet således ännu icke, huru saktörhållandet ligger och kan icke i afseende på episoden i och för sig göra något uttalande. Af notisen framgår, att det är fråga om svenska eldare, förhyrda i Hamburg på en dansk ångare. Fallet är sålunda något trifvelaktigt, och jag tilltror mig icke att redan nu kunna ut-

Remiss af statsverkspropositionen. (Forts.) tala mig rörande den befogenhet, konsuln haft att här ingripa. Men jag är på förhand öfvertygad, att han haft den allra bästa vilja att rätta de missförhållanden — om sådana egt rum — som omtalats i notisen.

Att en tjänsteman vid konsulatet skulle tillåtit sig ett i allo opasande och klandervärdt yttrande, derom kan jag naturligtvis ännu mindre uttala mig. Men deremot vill jag tillåta mig att gent emot talarens insinuation, att våra legationer och konsulat skulle behandla svenskar af olika samhällsklasser på olika sätt, nedlägga den allra bestämdeste gensaga. *Dertill har hvarken han eller någon annan rätt.*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet greve Wachtmeister: Endast ett par ord med anledning af hvad herr Branting yttrat.

Då det icke varit möjligt att låta inkomstskatten träda i kraft redan i år, så gälde det ju att finna ett sätt för öfvergången till den nya ordningen. Man skulle kunnat tänka sig, att man, såsom herr Branting antydt, användt den tilläggsbevillning, som man ansåg böra påföras för år 1902, för att utjemna öfvergången. Men ett annat sätt att bereda statsregleringen styrka vore ju också, att, då så stora kostnader förestå för de närmaste åren för uppförande af kaserner, disponera denna bevillning så, att man får en fond, hvilken vid tillfälle af behof kan användas som tillskott för en framtida statsreglering. Det är visserligen sant, att härigenom skulle i fråga om inkomstskatten uppkomma samma olägenhet, som länge öfverklagats i fråga om bevillningen. Men man får hoppas, att man vid kommande statsregleringar skall, om också icke på en gång, så åtminstone genom småningom skeende afsättningar, kunna utjemna förhållandet, så att man i fråga om inkomstskatten kommer in på samma system, som nu är tillämpadt i fråga om den allmänna bevillningen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, beslöt kammarerna att hänvisa ifrågavarande proposition jemte de i anledning af densamma afgifna yttranden till statsutskottet.

§ 5.

Efter föredragning af de på kammarens bord hvilande motioner, hänvisades:

herr *J. Sjöbergs* motion, n:o 9, till tillfälligt utskott;

herrar *W. Bengtssons* i Häradsköp och *C. Johanssons* i Aflösa motion, n:o 10, till tillfälligt utskott;

herr *R. W. A. M. Eklundhs* i Lund motion, n:o 11, till tillfälligt utskott;

herr *David Bergströms* motion, n:o 12, till lagutskottet.

§ 6.

Riksdagens kanslideputerades memorial n:o 1, angående antagande af tjänstemän i Riksdagens kansli, hvilket härefter föredrogs, blef af kammaren godkänt.

§ 7.

Ordet lemnades på begäran till

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mine herrar! Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har i dag till Andra Kammaren aflemnat två kongl. propositioner, den ena med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, och den andra med förslag till lag om ändrad lydelse af § 2 i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof. Då dessa propositioner inlemnades till Första Kammaren, beslöt kammaren att för ärendets utredning tillsätta ett särskildt utskott. Anledningen härtill var dels, att man hade klart för sig, att den arbetsböda, som i år komme att hvila på lagutskottet, blefve mer än vanligt stor, och dels att dessa lagar oskiljaktigt sammanhänga med hvarandra och fordra en sakkunskap, som är så speciel, att den icke kan förutsättas hos lagutskottet. Första Kammaren har i följd häraf beslutit för sin del, att ett särskildt utskott skulle tillsättas, bestående af tio ledamöter, fem från hvardera kammaren. Jag tillåter mig göra den hemställan, att Andra Kammaren, i likhet med Första Kammaren, måtte äfven för sin del besluta, att ett dylikt utskott, bestående af tio ledamöter, fem från hvardera kammaren, skall tillsättas och att, för den händelse detta förslag bifalles, i samma utskott från denna kammare måtte väljas fem suppleanter.

Härefter anmälde herr talmannen ett nu ankommet protokollsutdrag från Första Kammaren, utvisande, att Första Kammaren denna dag för behandling af Kongl. Maj:ts ifrågavarande propositioner beslutat tillsättande af ett särskildt utskott, bestående af tio ledamöter, fem från hvardera kammaren; och beslöt Andra Kammaren, efter af herr talmannen framställd proposition, att biträda Första Kammarens berörda beslut äfvensom att i det särskilda utskott, som sålunda komme att väljas, från Andra Kammaren skulle utses fem suppleanter.

§ 8.

Afgåfvos följande nya motioner:

af herr *S. Nordström* i Höglunda, n:o 13, angående dagafföningen till de värnpligtige under öfningsstiderna m. m.;

n:o 14, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående landstingens befogenhet med afseende på väganläggningar; och

n:o 15, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ordnande af hospitalsväsendet i riket;

af herr *E. A. Smith*, n:o 16, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående föreskrifter rörande fartygs sjöduglighet m. m.;

af herr *C. Olsson* i Viken, n:o 17, om ändrad lydelse af § 26 mom. 1 i lagen angående tillsättning af presterliga tjänster;

af herr *O. A. Ericsson* i Ofvanmyra m. fl., n:o 18, om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande ändringar i förordningen angående försäljning af vin och maltdrycker m. m.;

af herr *D. Persson* i Tällberg, n:o 19, om ändring af § 19 i lagen för Sveriges riksbank; samt

af herr *P. P. Waldenström*, n:o 20, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående beredande af större trygghet för omyndiges egendom.

De afgifna motionerna blefvo på begäran bordlagda.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes justitieombudsmannens embetsberättelse samt tryckfrihetskometerades berättelse.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

grefve	<i>M. A. H. Hamilton</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 23 januari.
herr	<i>J. Hjelmérus</i>	» 5 » » » 25 »
»	<i>G. M. Bäärnhielm</i>	» 7 » » » 25 »
och	<i>J. A. Kinnman</i>	» den 27 januari.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2,52 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.

Lördagen den 25 januari.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträden den 16, den 17 och den 18 innevarande januari förda protokoll.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit ett så lydande läkareintyg, som upplästes:

Att riksdagsmannen i Andra Kammaren, herr konsuln m. m. W. T. Lundgren härstädes fortfarande och tills vidare är förhindrad att personligen bevista pågående riksdag i följd af ögonsjukdom, varder härmed intygadt.

Strömstad 23 januari 1902.

R. Hallbeck,
läsarettsläkare.

§ 3.

Herr talmannen uppläste följande, honom tillhandakomna skrivelse:

Hr Landshövding, Greve Rob. De la Gardie,
Talman i Riksdagens Andra Kammare, Stockholm.

Efterat min afdøde Fader, Sofus Høgsbro, nu er stedt til Hvile, skal det være min første Gerning paa mine Sødskendes og egne Vegne at bringe den svenske Riksdags Andra Kammare gennem dem, Hr Greve, som dets højtærede Talman vor dybtføjte Tak for den store Hæder, der fra dets Side er vist hans Minde. Intet har glædet os, og intet vilde have glædet *ham*, mere end dette.

København den 22 Januar 1902.

Med dyb Ærbødighed og Taknemlighed

Svend Høgsbro,
Højesteretsangfører
Medlem af Folketinget.

§ 4.

Föredrogs och lades till handlingarne Kongl. Maj:ts skrifvelse till Riksdagen med tillkännagifvande, att Kongl. Maj:t förordnat statsrådet m. m. Karl Sigfrid Husberg att under innevarande års riksdag utöfva den befattning med riksdagsärenden, som, jemlikt § 46 riksdagsordningen, tillkommer en ledamot af statsrådet; och skulle underrättelse om denna skrifvelses innehåll genom utdrag af protokollet meddelas vederbörande utskott samt de ledamöter, som hafva inseende öfver Riksdagens kansli.

§ 5.

Föredrogs för remiss till utskott Kongl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner till Riksdagen; dervid till statsutskottet hänvisades Kongl. Maj:ts propositioner:

angående upplåtelse till Stockholms stad af ett jordområde från länsmansbostället Brunna n:o 1 i Stockholms län;

angående beredande af lifräntor för vissa tjänstemän och betjente, hvilka i anledning af statens inköp af bandelen Örebro—Frövi öfvergått i statens jernvägars tjänst;

angående upplåtelsen till staden Kalmar af visst, kungsladugården Skälby n:o 1 tillhörande område;

angående beredande af lånemedel till fortsatt utveckling af statens telefonväsende;

angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar; och

angående inrättande af en riksförsäkringsanstalt.

Kongl. Maj:ts härefter föredragna proposition med förslag till lag om domsagas kansli m. m. hänvisades till lagutskottet.

Vidare beslöts, att till det särskilda utskott, som Riksdagen beslutat tillsätta, skulle öfverlemnas Kongl. Maj:ts propositioner:

med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar m. m.; och

med förslag till lag om ändrad lydelse af § 2 i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tolks anlitande vid domstol, som härefter föredrogs, hänsköts till handläggning af lagutskottet.

Slutligen öfverlemnades till statsutskottet Kongl. Maj:ts propositioner:

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter förre grenadieren L. Åbergs från Brånsta hustru Gustafva Åberg, född Jansdotter; och

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter hustru Maria Charlotta Zetterlund från Södertelje.

§ 6.

Efter föredragning vidare af de på kammarens bord hvilande motioner hänvisades:

herr *S. Nordströms* i Höglunda motioner, n:o 13 till statsutskottet, n:o 14 till lagutskottet och n:o 15 till tillfälligt utskott;

herr *E. A. Smiths* motion, n:o 16, till lagutskottet;

herr *C. Olssons* i Viken motion, n:o 17, till lagutskottet;

herr *O. A. Ericssons* i Ofvanmyra *m. fl.* motion, n:o 18, till tillfälligt utskott;

herr *D. Perssons* i Tällberg motion, n:o 19, till bankoutskottet; och

herr *P. P. Waldenströms* motion, n:o 20, till lagutskottet.

§ 7.

Härefter föredrogs justitieombudsmannens vid innevarande riksdag afgifna embetsberättelse; och hänvisades den deri gjorda framställning om provision vid försäljning af stämplars till bevillningsutskottet, framställningarna om dyrtidstillägg åt tjänstemännen i justitieombudsmansexpeditionen och om pension för vaktmästaren C. E. Blomqvist till statsutskottet samt berättelsen i öfrigt till lagutskottet.

§ 8.

Tryckfrihetskomiterades berättelse, som härupå föredrogs, lades till handlingarna.

§ 9.

Afgåfvos följande nya motioner, nemligen af:

herr *E. O. V. Wavrinsky*:

n:o 21, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående offentliga revisorer;

n:o 22, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående revisionen af aktiebolags och registrerade föreningars för ekonomisk verksamhet räkenskaper och förvaltning; och

n:o 23, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående åtgärder till skydd emot djurplågeri under transporter;

herr *H. Öhngren*, n:o 24, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående registrering af centralföreningar, bestående af sådana inregistrerade föreningar för ekonomisk verksamhet, som hafva till ändamål att befrämja jordbruket m. m.;

herr *C. A. Danielsson*, n:o 25, om höjning af tullen å gryn;

herrar *J. A. Lundahl* och *C. A. Trolle*, n:o 26, om ändring af 60 § konkurslagen;

herr *A. Magnusson*, n:o 27, angående dagaföningen till de värnpligtige under öfningstiderna;

herr *J. Bengtsson* i Bjernalt, n:o 28, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående bidrag af staten till rese- och traktamentsersättning åt nämndemän;

herr *O. W. Redelius*, n:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående inrättande af en riksförsäkringsanstalt;

herr *J. Johnsson* i Bollnäs:

n:o 30 om ändring af §§ 20, 21, 22, 28 och 29 i lagen angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring; och

n:o 31, om ändring af 6 § i förordningen angående lagfart å fång till fast egendom;

herr *J. Wahlgren*, n:o 32, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående allmänna hälsovården på landet;

herr *C. Sandquist*, n:o 33, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående undervisning i rikets allmänna läroverk, seminarier och folkskolor om straffpåföljden å brott;

herr *K. F. G. Almqvist*, n:o 34, om anläggning af en bomulls-krutfabrik m. m. vid statens krutbruk i Åker;

herr *M. Dahn*, n:o 35, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående borttagande af tullen å majs;

herr *E. G. Åkerlind*, n:o 36, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående kristendomsundervisningen i folkskolorna;

herr *H. A. Segerdahl*, n:o 37, om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande ändring af § 30 i lagen angående tillsättning af presterliga tjänster;

herr *V. L. Moll*, n:o 38, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående lagstiftning i fråga om deposition af värdepapper;

herr *C. J. Hammarström m. fl.*, n:o 39, om anslag till utrikes-
resestipendier åt handverksidkare;

herr *H. Hedlund*, n:o 40, om ändring af 14 § i lagen angående
eganderätt till skrift;

friherre *F. C. K. Barnekow*, n:o 41, om skrifvelse till Kongl.
Maj:t angående pension till föreståndarne för folkhögskolorna i riket;

herrar *C. A. Lindhagen* och *S. G. von Friesen*, n:o 42, om
ändring af 15 § i förordningen angående fattigvården;

herrar *C. A. Lindhagen* och *J. G. Pettersson* i Södertelje, n:o 43,
om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande byggnadsförhållandena vid
MalMBERGET och Luossavaara;

herr *A. W. Styrlander*;

n:o 44 om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ersättning af
statsmedel till fjerdingmän för delgifning af tjänstestämningar i
brottmål;

n:o 45, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående revision af löne-
staten för betjente vid statens jernvägar; och

n:o 46, om tillägg till 16 § regeringsformen.

Samtliga dessa motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 10.

Ordet lemnades på begäran till herr Wavrinsky, som yttrade:
Herr talman! Då jag har mig bekant, att det inom lagutskottet
förefinnas betänkligheter att behandla min motion angående befor-
dringslag för hären och flottan på grund deraf, att Kongl. Maj:t har
grundlagsenlig rätt att nämna officerare, och då dessa betänkligheter
torde vara väl grundade, ber jag, herr talman, att få återtaga denna
min motion för att sedan inkomma med den i annat skick.

Den af herr Wavrinsky sålunda gjorda hemställan blef af kam-
maren bifallen.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr	<i>L. L. Lorichs</i>	under 12 dagar fr. o. m. den 25 januari
»	<i>P. P. Waldenström</i>	» » » » » 27 »
»	<i>E. F. W. Meyer</i>	» » » » » 25 »
»	<i>O. W. Redelius</i>	» » » » » 3 ^r februari
»	<i>O. A. Brodin</i>	» » » » » 27 januari
och »	<i>C. A. Trolle</i>	» 8 » » » » 25 »

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial n:o 1, med de till innevarande Riksdag afgifna berättelser dels af fullmäktige i riksgäldskontoret angående riksgäldskontorets ställning och förvaltning samt dels af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret angående det dem lemnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af nya byggnader för Riksdagen och riksbanken; och

bankoutskottets memorial n:o 1, med öfverlemnande af fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet afgifna berättelse.

§ 13.

Efter hemställan af herr talmannen, som förmälte sig hafva om tiden för valen samrådt med Första Kammarens talman, beslöt kammaren att nästa onsdag den 29 januari företaga val af ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, som Riksdagen beslutat tillsätta.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2,36 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.